

บทที่ ๕

ผลภายหลังการหย่าที่มีต่อคู่สมรส

ก. การพิจารณาเรื่องค่าทดแทน

ค่าทดแทนในคดีหย่าแบ่งออกเป็นสองชนิดคือ ค่าทดแทนกรณีที่มีคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งประพฤตินอกใจคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง และค่าทดแทนจากสามีหรือภริยาที่จงใจก่อให้เกิดเหตุหย่าขึ้น

๑. ค่าทดแทนกรณีที่มีคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งประพฤตินอกใจคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง

เดิมกฎหมายลักษณะตัวเมียบัญญัติไว้ในบทที่ ๒ ว่า "๒ มาตราหนึ่ง ผู้ใดเล่าโลมจับมือถืออกนกดจูบเมียท่านก็ดี ตัวท่านไม่อยู่ไปหาเมียท่านถึงในเรือนแลในสถานที่ลับ ไม่มีผู้ใดอยู่ด้วยเป็นกำนัลก็ดี ไปหาเมียท่านถึงที่นอนในห้องอยู่แต่สองต่อสองก็ดี ท่านให้ไหมชายนั้นถึงเปียบปรคมเมีย..." ต่อมาเมื่อใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ พ.ศ. ๒๔๗๖ หลักการนี้ได้ให้นำมาบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๕๐๕ โดยให้สามีมีสิทธิเรียกค่าทดแทนจากภริยาหรือผู้หรือจากผู้ล่วงเกินในท่านของผู้สาวได้ และเมื่อใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้มีการบัญญัติเพิ่มเติมหลักการนี้ให้ภริยาได้มีสิทธิเรียกค่าทดแทนจากสามีได้บ้างในมาตรา ๑๕๒๓ ว่า

มาตรา ๑๕๒๓ เมื่อศาลพิพากษาให้หย่ากันเพราะเหตุตามมาตรา ๑๕๑๖(๑) ภริยาหรือสามีมีสิทธิได้รับค่าทดแทน จากสามีหรือภริยาและจากหญิงอื่นหรือผู้แล้วแต่กรณี

สามีจะเรียกค่าทดแทนจากผู้ซึ่งล่วงเกินภริยาไปในท่านของผู้สาวก็ได้ และภริยาจะเรียกค่าทดแทนจากหญิงอื่นที่แสดงตนโดยเปิดเผยเพื่อแสดงว่าตนมีความสัมพันธ์กับสามีในท่านของผู้สาวก็ได้

ถ้าสามีหรือภริยายินยอมหรือรู้เห็นเป็นใจให้อีกฝ่ายหนึ่งกระทำการตามมาตรา ๑๕๑๖(๑) หรือให้ผู้อื่นกระทำการตามวรรคสอง สามีหรือภริยานั้นจะเรียกค่าทดแทนไม่ได้

จะเห็นได้ว่า การเรียกกำหนดแทนในกรณีนี้เป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติเป็นพิเศษ
 ออกจากกรณีละเมิดโดยทั่วไป ดังนั้นหากมีกรณีกริยามีสู้ หรือมีผู้ล่วงเกินในทำนองผู้สาว
 สามีบ่อมมีสิทธิฟ้องเรียกกำหนดแทนจากกริยาและผู้ หรือผู้ล่วงเกินกริยาได้ตามมาตรานี้
 แต่จะฟ้องเรียกกำหนดแทนโดยอ้างว่าเป็นการละเมิดสิทธิของตามมาตรา ๕๒๐ ไม่ได้
 ซึ่งเรื่องนี้อาจเปรียบเทียบได้กับหลักกฎหมายทั่วไปที่ว่า "กฎหมายพิเศษยกเว้นกฎหมาย
 ทั่วไป (specialia generalibus derogant) "

ก) กรณีตามมาตรา ๑๕๒๓ วรรคแรก

๑) สามีหรือกริยาจะเรียกกำหนดแทนจากคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง และจากคู่
 หรือหญิงอื่นใดทั้งสองคน ก็ต่อเมื่อศาลได้พิพากษาให้หย่ากัน เพราะเหตุหย่าว่าสามีอุปการะ
 เลี้ยงดู หรือยกย่องหญิงอื่นฉกกริยา หรือกริยามีสู้ หากไม่มีคำพิพากษาให้หย่าก็ไม่อาจเรียก
 กำหนดแทนได้ทั้งสองคน แต่อาจเรียกได้จากชายหรือหญิงซึ่งมาเกี่ยวข้องกับคู่สมรสในทำนอง
 คู่สาวได้ แต่ถ้าหากศาลมีคำพิพากษาให้หย่าเพราะเหตุหย่าตามอนุมาตราอื่นที่ไม่ใช่มาตรา
 ๑๕๑๖(๑) แล้วก็จะเรียกกำหนดแทนตามมาตรานี้ไม่ได้ เพราะไม่มีคู่หรือหญิงอื่น

๒) การเรียกกำหนดแทนตามมาตรา ๑๕๒๓ วรรคแรกนี้ ต้องไม่ใช่เรื่อง
 กริยาถูกข่มขืนกระทำชำเรา แต่ต้องเป็นกรณีกริยาสมัครใจร่วมประเวณีกับชายอื่น หรือ
 สามีสมัครใจยกย่องหญิงอื่นเป็นกริยา ดังนั้นหากกริยาไม่สมัครใจร่วมประเวณีหรือสามีเพียง
 แต่ร่วมประเวณีกับหญิงอื่น แทมิได้แสดงกริยาข่มขืนหญิงอื่นนั้น ก็ไม่เป็นเหตุหย่าตามมาตรา
 ๑๕๑๖(๑) จึงไม่อาจเรียกกำหนดแทนตามมาตรา ๑๕๒๓ วรรคแรกนี้ได้

๓) สามีหรือกริยาจะฟ้องหย่าและเรียกกำหนดแทนไปในคดีเดียวกันหรือจะ
 เรียกกำหนดแทนเป็นคดีต่างหากภายหลังจากศาลมีคำพิพากษาให้หย่ากันแล้วก็ได้ เพราะ
 กฎหมายมิได้กำหนดให้สิ้นสิทธิในการเรียกกำหนดแทน หากไม่ได้เรียกร้องมาในคดีเหมือน
 อย่างกรณีเรียกค่าเลี้ยงชีพ และไม่ถือว่าการเรียกกำหนดแทนในภายหลังนั้นจะเป็นการฟ้อง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๑๓/๒๕๑๔ (ประชุมใหญ่) ระหว่างนายแสวง บุญขึ้น
 โจทก์ เรียอกบุญเลื่อน บุณทรัพย์ จำเลย

ซ้ำตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา ๑๔๘ เพราะประเด็นแห่งคดีไม่เหมือนกัน กล่าวคือ ในคดีหย่ามีประเด็นว่าผู้กรณี้กระทำการเข้าเหตุหย่าหรือไม่ แต่คดีเรียกค่าทดแทนมีประเด็นว่าค่าทดแทนจะเรียกกันไ้หรือไม่แค่นั้นเพียงไร นอกจากนี้เมื่อศาลยังมีไต่พิพากษาให้หย่า สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนตามวรรคนี้ก็ยังไมเกิดขึ้นเลย แต่เพิ่งจะเกิดขึ้นเมื่อศาลมีคำพิพากษาให้หย่าด้วยเหตุหย่าตามมาตรา ๑๕๑๖(๑) แต่อย่างไรก็ตามมิใช่ว่าการเรียกค่าทดแทนมาพร้อมกับฟ้องหย่าจะเป็นการเรียกค่าทดแทนก่อนที่จะมีสิทธิเรียกได้ แต่เป็นเพียงการเสนอให้ศาลพิจารณาในเรื่องค่าทดแทนด้วย เมื่อได้พิจารณาเรื่องหย่าเสร็จ เพราะถ้าหากไม่เรียกร้องค่าทดแทนมากับฟ้อง ศาลก็จะไม่พิพากษาในเรื่องค่าทดแทนให้ เนื่องจากเป็นเรื่องที่เกินไปกว่าหรือนอกจากที่ปรากฏในฟ้องตามที่ไต่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา ๑๔๒

๕) ในการฟ้องเรียกค่าทดแทนเพราะเหตุกรณียามีผู้หรือสามียกย่องหญิงอื่น ฉันทริยานี้ ถ้าสามียินยอมหรือรู้เห็นเป็นใจให้กรณียามีผู้หรือให้มีการล่วงเกินกรณียาในทำนองผู้สาว^๑ หรือกรณียายินยอมหรือรู้เห็นเป็นใจให้อุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องหญิงอื่นฉันทริยา หรือให้มีการแสดงตนโดยเปิดเผยเพื่อแสดงว่าตนมีความสัมพันธ์กับสามีในทำนองผู้สาวแล้ว สามีหรือกรณียาที่ยินยอมหรือรู้เห็นเป็นใจนั้นจะเรียกค่าทดแทนไม่ได้ ในปัจจุบันยังไม่เคยมีกรณีตามมาตรา ๑๕๒๓ วรรค ๓ นี้มาสู่ศาล แต่เคยมีคดีเก่าสมัยใช้กฎหมายลักษณะพัวเมียที่ใกล้เคียงกรณีนี้คือ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๔๘/๑๒๑ (ระหว่างขุนครุ พันพิทักษ์ โจทก์ ขุนประพุก-นิตินสาร จำเลย) สามียินยอมให้กรณียามีผู้หรือสมยอมให้กรณียาไปเที่ยวตามสถานโรงหญิง นครโสเภณีหรือช่องลับหญิงหาเงิน และกรณียาไปร่วมประเวณีด้วยชายอื่นที่นั่นเพื่อสินจ้าง เช่นนี้สามีจะฟ้องเรียกค่าทดแทนจากชายผู้มิได้

ลักษณะอย่างไรที่ถือว่าเป็นการยินยอมหรือเป็นการรู้เห็นเป็นใจนั้น ดูวิทยานิพนธ์
นี้ หน้า ๑๓๐-๑๓๒.

ข) กรณีตามมาตรา ๑๕๒๓ วรรค ๒

๑) การเรียกค่าทดแทนตามมาตรา ๑๕๒๓ วรรค ๒ นี้ เป็นเรื่องที่สามีหรือภริยาเรียกค่าทดแทนจากชายอื่นหรือหญิงอื่น แต่ฝ่ายเดียว มิได้เรียกจากคู่สมรสของตนคล้ายเหมือนอย่างกรณีมาตรา ๑๕๒๓ วรรคแรก และไม่จำเป็นต้องฟ้องขอให้ศาลมีคำพิพากษาให้หย่าเสียก่อน กล่าวคือสามารถจะฟ้องเรียกค่าทดแทนตามมาตรา ๑๕๒๓ วรรค ๒ นี้ และยังคงอยู่กินเป็นสามีภริยากันต่อไปได้

๒) คำว่า "ล่วงเกินภริยาไปในทำนองชู้สาว" หมายถึงจะต้องเป็นการล่วงเกินในทางเพศ มิใช่ล่วงเกินในกรณีอื่น เช่น กรณีทำร้าย เป็นต้น กล่าวคือจะต้องมีลักษณะไปในทางเดียวกันกับการร่วมประเวณี มิใช่เพียงการพูดจาฉวนลามหรือเกี้ยวพาร่านั้น ควรจะถึงขั้นมีการจับเนื้อต้องตัวเพื่อเจตนาจะร่วมประเวณี เช่น การกอด การจูบ หรือการจับของสงวน เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่าควรจะมองที่เจตนาของผู้กระทำการล่วงเกินเป็นสำคัญ เพราะบางกรณีแม้จะมีการจับเนื้อต้องตัวกันก็ไม่เป็นการล่วงเกินในทำนองชู้สาว เช่น อุ้มหญิงสาวที่ได้รับอุบัติเหตุเดินไม่ได้ไปส่งโรงพยาบาล, การเป็นครูสอนเต้นรำ หรือการช่วยผู้ป่วยให้หายใจโดยวิธีเป่าปาก เป็นต้น

และเนื่องจากกฎหมายใช้คำว่าล่วงเกินในทำนองชู้สาว จึงเกิดปัญหาว่า ถ้าหากมีการกระทำถึงขั้นร่วมประเวณีกัน จะฟ้องเรียกค่าทดแทนตามมาตรา ๑๕๒๓ วรรค ๒ นี้ได้หรือไม่

ฝ่ายที่ ๑ เห็นว่า หากมีการกระทำถึงขั้นร่วมประเวณีกันจะฟ้องเรียกค่าทดแทนตามมาตรา ๑๕๒๓ วรรค ๒ นี้ไม่ได้ เพราะจะเป็นการหลีกเลี่ยงกฎหมายมาตรา ๑๕๒๓ วรรคแรก โดยไม่ยอมหย่ากัน แต่กลับมาหาผลประโยชน์จากความบักสีของภริยาแล้วยังคงอยู่กินต่อไป จะเป็นที่เสื่อมเสียต่อความรู้สึกของสังคม

ฝ่ายที่ ๒ เห็นว่า การกระทำขึ้นร่วมประเวณีนั้นหนักกว่ากรณีล่วงเกินในทาง
ชู้สาว เมื่อการล่วงเกินทางชู้สาวยังยอมให้เรียกค่าทดแทนได้ ทำไมจึงจะมาห้ามการ
ล่วงเกินถึงขั้นร่วมประเวณีมิให้มีการเรียกค่าทดแทน

ส่วนทางด้านคำพิพากษาศาลฎีกาในเรื่องค่าทดแทนนี้มีอยู่ ๕ ฉบับที่น่าสนใจคือ
คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๓๘/๒๕๐๘ (ระหว่างนายสวาท พงศ์จันทร์เพ็ญ โจทก์
สิบโททองใบ พรโสภา จำเลย) ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๑๕๐๕ วรรค
๑ (เดิม) บัญญัติถึงกรณีที่ทำกรรไกรทำชู้กับผู้อื่น สามีมะฟ้องเรียกค่าทดแทนจากภริยาและชู้ได้
ต่อเมื่อได้มี คำพิพากษาของศาลให้สามีภริยานั้นหย่ากันเสียก่อน ส่วนตามวรรค ๒ บัญญัติ
ถึงกรณีสามีมีสิทธิจะฟ้องเรียกค่าทดแทนจากผู้ล่วงเกินภริยา ไปในทำนองชู้สาวได้ อันมิใช่
เรื่องภริยามีชู้ แต่เป็นเรื่องภริยาถูกล่วงเกินโดยไม่สมัครใจ จึงไม่จำเป็นต้องให้ศาล
พิพากษาให้สามีภริยาหย่ากันเสียก่อน

จำเลยข่มขืนชำเราภริยาโจทก์ อันเป็นการล่วงเกินในทางชู้สาว กรณีจึงต้อง
ด้วยมาตรา ๑๕๐๕ วรรค ๒ แม้ไม่มีคำพิพากษาของศาลให้โจทก์หย่าขาดจากภริยาเสีย
ก่อน โจทก์ก็มีอำนาจฟ้องเรียกค่าทดแทนจากจำเลยได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๑๓/๒๕๑๔ (ประชุมใหญ่, ระหว่างนายแวง บุญชื่น
โจทก์ เรือเอก บุญเลื่อน ชุนทรพิชัย จำเลย) กรณีที่ภริยามีชู้หรือมีผู้ล่วงเกินในทำนองชู้
สาว สามีมีสิทธิฟ้องเรียกค่าทดแทนจากภริยาและชู้หรือผู้ที่ล่วงเกินภริยาได้ตามประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๑๕๐๕ แต่จะฟ้องเรียกค่าทดแทนโดยอ้างว่าเป็นการละเมิด
สิทธิของสามีตามมาตรา ๔๒๐ ไม่ได้

ฟ้องหาว่าจำเลยล่วงเกินภริยาของโจทก์ในทางชู้สาว แต่ได้ความว่าต่อมา
โจทก์กับภริยาได้สมัครใจจดทะเบียนหย่ากัน กรณีจึงไม่ต้องด้วยมาตรา ๑๕๐๕ วรรคแรก
แต่ก็ยังเป็นเรื่องการล่วงเกินในทำนองชู้สาวตามวรรค ๒ และแม้ภริยาจะได้อำนาจ

ศรี มลิลดา, คำบรรยายวิชาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัว,
(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๖) หน้า ๖๗.

ยินยอมให้ล่วงเกิน สามีก็ยังมีสิทธิฟ้องเรียกค่าทดแทนจากผู้ล่วงเกินได้

แม้จะได้จดทะเบียนหย่ากันแล้ว สามีก็ยังมีสิทธิฟ้องเรียกค่าทดแทนจากผู้ล่วงเกินภริยาไปในทำนองคู่สาวตามมาตรา ๑๕๐๕ วรรค ๒ ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๗๙๑/๒๕๑๕ (ระหว่างม.ร.ว.ประสาธ ชุมพล โจทก์ นายวิบูลย์ บุรณะหิรัญ จำเลย) ถ้าสามีไม่ได้ฟ้องขอหย่าภริยา สามีไม่มีสิทธิฟ้องเรียกค่าทดแทนจากชายผู้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๐๕ วรรคแรก (เดิม) แต่สามีย่อมมีสิทธิฟ้องเรียกค่าทดแทนได้ตามมาตรา ๑๕๐๕ วรรค ๒ (เดิม) เรื่องภริยาสมัครใจหรือยินยอมให้ล่วงเกินไม่ทำให้สามีหมดสิทธิที่จะฟ้องผู้ล่วงเกิน การล่วงเกินในทำนองคู่สาวย่อมมีความหมายรวมถึงการทำชู้ด้วย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๙๓๖/๒๕๒๒ (ระหว่างนายสมชาย ลักษณะภิญโญ โจทก์ นายประคิษฐ์ แซ่โก้ว จำเลย) นอกอรรถกับภริยาผู้อื่นในทางคู่สาว หรือถึงขั้นร่วมประเวณีกับภริยาผู้อื่นก็ล้วนแต่ต้องถือว่าล่วงเกินภริยาของเขาในทำนองคู่สาว สามีเรียกค่าทดแทนได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๙๔๑/๒๕๒๓ (ระหว่างนายณรงค์ วิเศษสังข์ โจทก์ นายสำราญ เจริญผล จำเลย) จำเลยทราบว่า ต. เป็นหญิงมีสามี แต่ก็ยังร่วมหลับนอน ด้วย เมื่อจำเลยล่วงเกิน ต. ภริยาโจทก์ในทำนองคู่สาว จึงถือว่าจำเลยละเมิดสิทธิต่อโจทก์ ทำให้โจทก์เสียหายต้องใช้จ่ายค่าทดแทนโดยศาลกำหนดให้เป็นเงิน ๕๐,๐๐๐ บาท

จากคำพิพากษาศาลฎีกาเหล่านี้จะเห็นได้ว่า แต่เดิมถือว่าการล่วงเกินทางคู่สาวตามมาตรา ๑๕๒๓ วรรค ๒ จะต้องเป็นเรื่องที่หญิงผู้เป็นภริยาไม่สมัครใจ แต่ในปัจจุบันถือว่า การสมัครใจหรือไม่สมัครใจของหญิงผู้เป็นภริยานั้นไม่เป็นเรื่องสำคัญ หากมีการกระทำที่เป็นการล่วงเกินในทำนองคู่สาวจริง สามีย่อมมีสิทธิเรียกค่าทดแทนได้ ส่วนปัญหาที่ว่า การร่วมประเวณีนั้นจะถือเป็นการล่วงเกินในทำนองคู่สาวอันจะก่อให้เกิดสิทธิเรียกค่าทดแทนตามมาตรา ๑๕๒๓ วรรค ๒ หรือไม่นั้น ศาลฎีกาได้เดินแนวเดียวกันตลอดมาว่า การที่มีชายอื่นมาล่วงเกินภริยาในทางเพศ ไม่ว่าจะถึงขั้นร่วมประเวณีหรือไม่ก็ตาม ถือเป็นการล่วงเกินในทำนองคู่สาว

ในเรื่องการเรียกค่าทดแทนตามมาตรา ๑๕๒๓ นี้ ท่านอาจารย์จำรัส เหมะจารุ
บรรณาธิการหนังสือคำพิพากษาฎีกาประจำปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้สรุปหลักเกณฑ์ในเรื่องการ
เรียกค่าทดแทนในกรณีนี้ไว้ในหมายเหตุท้ายคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๑๑๓/๒๕๑๔ ว่า

(๑) การที่มีชายอื่นมาล่วงเกินภริยาในทางเพศ ไม่ว่าจะถึงขั้นร่วมประเวณีหรือ
ไม่ก็ตาม ถือเป็นกลางเกินในท่านองชู้สาว

(๒) การล่วงเกินในท่านองชู้สาวนี้ ไม่ว่าจะภริยาจะสมัครใจหรือยินยอมให้ล่วงเกิน
หรือไม่ก็ตาม สามีก็มีสิทธิเรียกค่าทดแทนจากชายที่มาล่วงเกินนั้นได้ตามมาตรา ๑๕๐๕
วรรค ๒ (เดิม) แต่ถ้าเป็นกรณีที่ภริยามีได้สมัครใจยินยอมให้ล่วงเกิน นอกจากสามี
จะมีสิทธิเรียกค่าทดแทนได้แล้ว ตัวภริยาเองก็ยังคงมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนจาก
ชายผู้ล่วงเกินได้ตามหลักเรื่องละเมิดธรรมดาด้วย

(๓) ถ้าการล่วงเกินได้กระทำจนถึงขั้นร่วมประเวณี โดยภริยาสมัครใจยินยอม
หรือที่เรียกว่ามีชู้ และสามีอาจจะฟ้องขอหย่าได้ตามมาตรา ๑๕๐๐ (๑) (เดิม) สามี
จะมีสิทธิเรียกค่าทดแทนได้ตามมาตรา ๑๕๐๕ วรรค ๑ (เดิม) ก็ต่อเมื่อสามีมิได้
ฟ้องขอหย่า และศาลได้พิพากษาให้หย่ากันโดยเหตุที่ภริยามีชู้

(๔) สิทธิของสามีในการเรียกค่าทดแทนตามมาตรา ๑๕๐๕ วรรค ๒ (เดิม) ไม่
หมดสภาพหรือถูกกลบกลางไป แม้ว่าสามีจะได้อ้างเรียกหลังจากที่ได้จดทะเบียนหย่ากัน
กับภริยาแล้ว หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เมื่อภริยาถูกล่วงเกิน สามีย่อมมีสิทธิเรียก
ค่าทดแทนจากชายที่มาล่วงเกินภริยาของตนได้เสมอ เว้นแต่ว่าสามีจะได้อินยอมหรือ
รู้เห็นเป็นใจให้ภริยามีชู้ หรือให้ชายอื่นมาล่วงเกิน จึงจะหมดสิทธิเรียกค่าทดแทน
ตามมาตรา ๑๕๐๕ วรรค ๓ (เดิม) หรือถ้าสามีเพิกเฉยละเลยมิได้ฟ้องร้องเสียภายใน
ระยะเวลาตามที่มาตรา ๑๕๐๕ (เดิม) กำหนดไว้ สิทธิฟ้องเรียกค่าทดแทนของ
สามีจึงจะระงับไป

ค) อายุความฟ้องร้องเรียกค่าทดแทนตามมาตรา ๑๕๒๓

การฟ้องเรียกค่าทดแทนตามมาตรานี้จะต้องฟ้องภายใน ๑ ปี นับแต่วันรู้หรือควร
รู้ข้อเท็จจริงอันก่อให้เกิดสิทธิในการเรียกค่าทดแทน ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๕๒๔ วรรค

มาตรา ๑๕๐๕ (เดิม) เทียบได้กับมาตรา ๑๕๒๓, มาตรา ๑๕๐๐ (๑) (เดิม)
เทียบได้กับมาตรา ๑๕๑๖ (๑), มาตรา ๑๕๐๙ (เดิม) เทียบได้กับมาตรา ๑๕๒๔.

๑ ว่า "สิทธิฟ้องร้องโดยอาศัยเหตุในมาตรา ๑๕๑๖(๑) (๒) (๓) หรือ (๖) หรือมาตรา ๑๕๒๓ ย่อมระงับไปเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่วันผู้กล่าวอ้างรู้หรือควรรู้ความจริงซึ่งตนอาจยกขึ้นกล่าวอ้าง"

๒. กำหนดแทนจากสามีหรือภริยาที่จงใจก่อให้เกิดเหตุหย่าขึ้น

หลักการนี้เพิ่งจะบัญญัติขึ้นใหม่เมื่อปีการใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ ๕ พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๕๒๔ ความว่า "ถ้าเหตุแห่งการหย่าตามมาตรา ๑๕๑๖(๓) (๔) หรือ (๖) เกิดขึ้นเพราะฝ่ายผู้ต้องรับผิดชอบก่อให้เกิดขึ้นโดยมุ่งประสงค์ให้อีกฝ่ายหนึ่งไม่อาจทนได้ จึงต้องฟ้องหย่าอีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิได้รับกำหนดแทนจากฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบ" จะเห็นได้ว่า การเรียกกำหนดแทนในกรณีนี้กฎหมายอนุญาตให้เรียกได้อย่างจำกัด โดยให้เรียกได้เฉพาะเหตุหย่าในเรื่องทำร้ายหรือทรมาณร่างกายหรือจิตใจหรือหมิ่นประมาท หรือเชียดหยามคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งหรือบุพการีของอีกฝ่ายหนึ่งอย่างร้ายแรง, จงใจละทิ้งร้างคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งเกินหนึ่งปี และในเรื่องไม่ให้ความช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูหรือทำการเป็นปฏิปักษ์ต่อการเป็นสามีภริยาอย่างร้ายแรงเท่านั้น และจะต้องเป็นกรณีที่ฝ่ายที่ถูกฟ้องหย่าได้เจตนากระทำให้เกิดการฟ้องหย่าใน ๓ ข้อนี้ โดยกระทำการตามเหตุหย่า ๓ ข้อนี้จนทำให้อีกฝ่ายหนึ่งไม่อาจทนได้ ถึงต้องฟ้องหย่า ตัวอย่างเช่น สามีต้องการมีภริยาใหม่ขอหย่ากับภริยาเดิม ภริยาเดิมไม่ยอมหย่า จึงทำร้ายร่างกายขบถตีภริยาอยู่เนืองๆจนภริยาทนไม่ได้จึงฟ้องหย่า

ก) กำหนดแทนตามมาตรา ๑๕๒๔ นี้ อาจเรียกได้แก่ไหนเพียงไร

ในเรื่องนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่า กำหนดแทนตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๕๒๔ นี้มีลักษณะทำนองเดียวกับการเรียกค่าสินไหมทดแทนในกรณีที่มีการละเมิด ฉะนั้นจึงเห็นว่า อาจเรียกร้องกำหนดแทนกันได้ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมายลักษณะละเมิด กล่าวคือเสียหายเท่าใดก็เรียกได้เท่านั้น มิใช่เป็นการเรียกค่าเสียหายในลักษณะค่าทำขวัญ ดังนั้นหากไม่เสียหายก็เรียกกำหนดแทนไม่ได้ โดยมีเหตุผลดังนี้-

๑) โดยหลักแล้ว ความรับผิดชอบในทางแพ่งนั้นกฎหมายมุ่งประสงค์จะเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่เอกชนคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง ความเสียหายใดที่เกิด

ขึ้นอย่างไรกฎหมายก็ต้องการจะให้เขาได้รับการชดเชยในความเสี่ยงภัย ถ้าทำให้คืนสภาพไม่ได้ก็พยายามทำให้ใกล้เคียงกับสภาพเดิมมากที่สุด ความรับผิดชอบทางแพ่งจึงดูว่าผู้เสียหายถูกกระทำการล่วงเกินสิทธิหรือผิดหน้าที่อย่างไร เสียหายแค่ไหนเพียงไร ต่างกับความรับผิดชอบทางอาญาซึ่งไปหลักการลงโทษเพื่อให้ผู้กระทำผิดเข็ดหลาบและยับยั้งบุคคลอื่นไม่ให้เอาอย่าง ดังนั้นการลงโทษผู้กระทำผิดทางแพ่งจึงมิใช่วัตถุประสงค์ของกฎหมายแพ่ง ผู้กระทำผิดจึงไม่ควรถูกบังคับให้ชดเชยค่าทำขวัญ หรือค่าสินไหมทดแทนอื่นใดซึ่งมิใช่เป็นค่าของความเสียหายที่แท้จริง เพราะการบังคับให้ผู้กระทำผิดต้องเสียค่าทำขวัญหรือค่าปลอบใจนอกเหนือไปจากค่าเสียหายที่แท้จริง ก็เท่ากับเป็นการลงโทษผู้กระทำผิดนั่นเอง^๑

๒) กฎหมายไทยมีหลักการที่ยอมรับกันทั่วไปในหมู่นักนิติศาสตร์ไทยแล้วว่า ค่าเสียหายทางจิตใจเรียกร้องกันไม่ได้ ดังจะเห็นได้ว่าในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่เคยมีบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องการยอมให้เรียกเงินจำนวนหนึ่งเป็นพิเศษต่างหากจากค่าเสียหายจริงๆ เพื่อทดแทนการเศร้าโศก เสียใจ อาลัย ว่าเหว่ ผิดหวัง แต่ประการใด เพราะเป็นเรื่องยุ่งยากในการพิสูจน์ค่าเสียหาย และในทางปฏิบัติไม่อาจหามาตรฐานได้ว่าค่าเสียหายทางจิตใจเหล่านั้นควรให้ค่าเท่าไร แต่หากว่ากันโดยทั่วไปแล้วใช้ว่าการบังคับให้จำเลยชดเชยค่าเสียหายทางจิตใจจะไม่เป็นการถูกต้องเสียเลยก็หาไม่ ในบางครั้งกลับเป็นทางออกหรืออุกช่องว่างที่ไม่เป็นธรรมอย่างหนึ่ง^๒ แต่อย่างไรก็ตาม แนวคำพิพากษาศาลฎีกาของไทยก็เดินตามหลักที่ว่า ค่าเสียหายทางจิตใจเรียกไม่ได้อยู่ตลอดมา ดังจะเห็นได้จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๗๘/๒๔๘๓ (ระหว่างนายอง ยู่นฮัน โจทก์ นายเดิม พลชัย กับพวก จำเลย), คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๗๗/๒๕๐๑ (ระหว่างนางวิจิตร เทวิทย์ โจทก์ นายศิริ สอนประดิษฐ์ กับพวก จำเลย), คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๗๒/๒๕๐๒ (ระหว่าง

^๑ วารี นาสกุล, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด จัดการงานนอกสั่ง ลากมิควรได้, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓)

หน้า ๘-๑๐.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๓-๒๑๔.

นายเป่ากิม แซ่เฮ้ง โจทก์ บริษัททหารสามัคคีจำกัด กับพวก จำเลย), คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๘๘/๒๕๐๒ (ระหว่างหลวงฉลาดิลิต โจทก์ นายบุญคง ศรีสุวรรณ กับพวก จำเลย) เป็นต้น ดังนั้นเมื่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีหลักทั่วไปดังกล่าวข้างต้น หากมาตรา ๑๕๒๔ ที่มีบัญญัติขึ้นใหม่ต้องการจะเปลี่ยนหลักการดังกล่าว ก็ควรจะมีบัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง เมื่อไม่ได้บัญญัติไว้ก็ต้องถือว่าเป็นเช่นเดิม

๓) อาจจะมีข้อแย้งว่าคำทดแทนตามมาตรา ๑๕๒๓ และมาตรา ๑๕๒๔ นี้ไม่ใช่จำนวนเงินค่าเสียหายที่เรียกร้องกันกรณีละเมิด เพราะในเรื่องละเมิดใช้คำว่า "ค่าสินไหมทดแทน" ในเรื่องนี้อาจอธิบายได้โดยเอกสารรายงานการประชุม คณะกรรมการพิจารณาตราประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ ๕ ครั้งที่ ๕๒๔-๒๔/๑๐ เมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ ที่ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย ได้กล่าวไว้ว่า "...คำทดแทน" "ค่าสินไหม" ความจริงเป็นคำเดียวกัน แผลมาจากคำว่า "Compensation" เหมือนกัน แต่คำว่า "ค่าสินไหมทดแทน" เป็นคำที่ใช้ในสมัยโบราณ เช่น คำว่า "ค่าสินไหมถึงพิในยถึง" เป็นต้น ซึ่งถ้าเราจะตกลงกันแล้ว ผมก็เห็นว่าควรใช้คำว่า "คำทดแทน" เพราะกระต๊วตึกคิดว่า แต่เราควรจะมีแจ้งหรือมีประกาศไว้ด้วยว่า คำทั้งสองคำนี้มีความหมายอย่างเดียวกัน และถ้าเราแก้บรรพ ๑ เราก็จะแก้ให้ใช้คำตรงกัน..."

ข) อายุความฟ้องเรียกคำทดแทนตามมาตรา ๑๕๒๔

มาตรา ๑๕๒๔ ได้กำหนดอายุความฟ้องหย่าและเรียกคำทดแทนตามมาตรา ๑๕๒๓ ไว้ให้สั้นสุดลงเมื่อพ้น ๑ ปี นับแต่วันที่ผู้กล่าวอ้างรู้หรือควรรู้ความจริงซึ่งตนอาจยกขึ้นกล่าวอ้าง แต่ไม่มีมาตราใดกล่าวถึงอายุความฟ้องเรียกคำทดแทนตามมาตรา ๑๕๒๔ เลย จึงมีปัญหาว่า อายุความตามมาตรา ๑๕๒๔ จะใช้อายุความใด โดยส่วนตัวผู้เขียนมีความเห็นว่า อายุความฟ้องเรียกคำทดแทนตามมาตรา ๑๕๒๔ น่าจะต้องใช้อายุความตามที่มีบัญญัติไว้ในมาตรา ๔๔๔ ซึ่งเป็นอายุความฟ้องร้องคดีละเมิดโดยทั่วไป ที่มีบัญญัติว่า "สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิดนั้น ท่านว่าขาดอายุความเมื่อพ้นปีหนึ่งนับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะพึงต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือเมื่อพ้นสิบปีนับแต่วันที่ทำ

ละเมิด..." แต่ในกรณีนี้จะต้องใช้อายุความหนึ่งปี เพราะผู้ฟ้องเรียกค่าทดแทนรู้งการ
จงใจก่อเหตุหย่าและรู้ตัวคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งอยู่แล้ว ซึ่งทำให้อายุความฟ้องร้องเรียกค่า
ทดแทนตามมาตรา ๑๕๒๔ ยาวเท่ากับอายุความฟ้องร้องเรียกค่าทดแทนตามมาตรา ๑๕๒๓
ในเรื่องนี้อาจจะมีผู้แย้งว่า เมื่อไม่มีบัญญัติของอายุความของมาตรา ๑๕๒๔ ไว้ในบรรพ ๕
ก็ควรใช้อายุความตามมาตรา ๑๕๒๔ ในฐานะเป็นบทกฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่ง ซึ่งผู้เขียน
เห็นว่าหากจะตีความเช่นนี้จะไม่ตรงกับเจตนาของผู้ร่าง เพราะการที่มาตรา ๑๕๒๔
บัญญัติถึงมาตรา ๑๕๒๓ แต่กลับไม่ได้บัญญัติถึงมาตรา ๑๕๒๔ ทั้งๆที่เป็นเรื่องกำหนดแทนเช่น
เดียวกัน และมีหลักเกณฑ์วินิจฉัยให้กำหนดทดแทนตามพฤติการณ์ และอาจแบ่งชำระได้เป็น
งวดๆเช่นเดียวกัน (มาตรา ๑๕๒๔) ซึ่งจะอ้างว่าหลงลืมมิได้บัญญัติไว้ก็ฟังดูไม่ถนัดนัก ผู้
เขียนเข้าใจว่าผู้ร่างคงมีเจตนาที่จะบัญญัติไว้เช่นนั้นเพราะเห็นว่า มีบทบัญญัติในเรื่องนี้
อยู่แล้วในหลักทั่วไป

ข. การอุปการะเลี้ยงดูขณะคดีฟ้องหย่าอยู่ในระหว่างพิจารณา

เนื่องจากเมื่อมีการฟ้องหย่าเกิดขึ้น ย่อมมีผลกระทบต่อกระเทือนความสัมพันธ์ทาง
ส่วนตัว ทรัพย์สินและบุตร แม้สภาพทางกฎหมายจะยังคงถือว่าเขาทั้งสองนั้นเป็นสามี
ภรรยาที่ได้อยู่ก็ตามแต่จากสภาพข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น การจะให้สามีภรรยาอาศัยอยู่ร่วมกัน
อุปการะเลี้ยงดูกันและกัน เหมือนอย่างในสภาพสมรสปกติย่อมเป็นไปได้ และเนื่องจาก
ภาวะทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ทุกคนต้องมีค่าใช้จ่าย การที่จะปล่อยให้ฝ่ายที่ฟ้องขอ
หย่า ซึ่งโดยปกติมักเป็นฝ่ายไม่ผิด ต้องรับความลำบากในระหว่างรอคดีจนถึงที่สุดยอม
ไม่ถูกต้อง ไม่เป็นธรรม ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงได้บัญญัติหลักการให้มีการ
ขอเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูระหว่างรอคดีเกิดขึ้นมาตั้งแต่ใช้บทบัญญัติ บรรพ ๕ พ.ศ. ๒๔๗๖
แล้ว ในมาตรา ๑๕๑๐ และเมื่อใช้บทบัญญัติบรรพ ๕ พ.ศ. ๒๕๑๙ ก็นำมาบัญญัติไว้ในมาตรา
๑๕๓๐ ความว่า "ขณะคดีฟ้องหย่าอยู่ในระหว่างพิจารณา ถ้าฝ่ายที่ร้องขอ ศาลอาจสั่งชั
กราวให้จัดการตามที่เห็นสมควร เช่น ในเรื่องสินสมรส ที่พักอาศัย การอุปการะเลี้ยงดู
สามีภริยา และการพิทักษ์อุปการะเลี้ยงดูบุตร"

จะเห็นได้ว่ากฎหมายมิได้จำกัดอำนาจศาลในการมีคำสั่งชั่วคราวไว้เฉพาะแต่

เรื่องที่กำหนดไว้ในมาตรา ๑๕๓๐ เท่านั้น เพราะใช้คำว่า "เช่น" ดังนั้นศาลจึงอาจมีคำสั่งชั่วคราวอย่างใดก็ได้ตามที่เห็นสมควร เช่นขอให้ตั้งผู้อื่นเป็นผู้อนุบาลในกรณีที่ถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ หรือขอให้มีการตั้งผู้จัดการสินสมรสเป็นพิเศษ^๑ ก็ได้ นอกจากนี้คู่สมรสฝ่ายใดๆ ไม่ว่าจะ เป็นโจทก์หรือจำเลยมีอำนาจร้องขอให้ศาลมีคำสั่งตามมาตรานี้ได้ทั้งสิ้น และในกรณีที่บุคคลตามมาตรา ๒๗ เป็นโจทก์แทน บุคคลเหล่านี้ก็มีอำนาจร้องขอให้ศาลมีคำสั่งตามมาตรา ๑๕๓๐ ได้ เพราะมีบัญญัติให้อำนาจไว้ในมาตรา ๑๕๑๗ วรรค ๒

การอุปการะเลี้ยงดูในระหว่างพิจารณานี้ ประเทศอังกฤษได้บัญญัติไว้ในมาตรา ๑ ของ The Matrimonial Proceedings and Property Act, 1970 "ศาลอาจมีคำสั่งให้มีการเลี้ยงดู สำหรับช่วงเวลาระหว่างการยื่นคำร้องและการให้คำตัดสินในขั้นสุดท้ายได้" ส่วนในประเทศอื่นๆมักไม่ค่อยมีบัญญัติไว้โดยตรง ซึ่งผู้เขียนสันนิษฐานว่า เหตุที่ประเทศอังกฤษบัญญัติไว้ก็เพราะระบบคำพิพากษามีลักษณะพิเศษกว่าประเทศอื่น คือภายหลังที่ยื่นฟ้องแล้ว และศาลพิจารณาคดีเสร็จ ศาลจะมีคำพิพากษาชั่วคราวก่อนแล้วถึงระยะไว้ประมาณ ๓ เดือนจึงค่อยมีคำพิพากษาเด็ดขาดให้หย่าขาดจากกัน ทำให้ช่วงเวลาที่อยู่ในระหว่างรอดคินี้ยาวนานกว่าของประเทศอื่น จึงต้องบัญญัติไว้โดยเฉพาะเพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายแก่คู่คดี และเพราะเหตุที่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งมานานแล้ว จึงมีหลักเกณฑ์ที่เกิดจากคำพิพากษาของศาลในการออกคำสั่ง เกี่ยวกับคำอุปการะเลี้ยงดูนี้ ๕ ประการคือ^๒

๑. โดยปกติหากมีการตกลงกันโดยคู่สมรสแล้วว่าจะจ่ายกันเท่าไร ศาลมักจะ ไม่เข้าไปแตะต้อง
๒. ศาลจะไม่ออกคำสั่งให้สามีจ่ายคำอุปการะเลี้ยงดูถ้าภรรยาไม่มีรายได้เพียงพอแล้ว

^๑ ชาติชาย อัครวิบูลย์ และสมบุญณ์ ชัยเศรษฐีระ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ว่าด้วยครอบครัว, หน้า ๒๖๔.

^๒

Theyne Forbes, Divorce Law, p. 158-159.

๓. ศาลอาจไม่ออกคำสั่งให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูหากปรากฏว่าขณะนั้นภริยายู่กิน
กับผู้

๔. ค่าอุปการะเลี้ยงดูที่ศาลสั่งให้จ่าย โดยปกติศาลมักจะสั่งให้จ่ายย้อนหลังไป
ถึงวันที่ยื่นคำร้อง

๕. ในระหว่างที่มีการอุทธรณ์คำพิพากษา ศาลอาจสั่งให้จ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดู
ในระหว่างนั้นก็ได้อ

ส่วนในประเทศฟิลิปปินส์ การดำเนินการอุปการะเลี้ยงดูในระหว่างคดีนี้ มีบัญญัติ
ไว้ว่า

มาตรา ๑๐๕ ประมวลกฎหมายแพ่งฟิลิปปินส์ ความว่า

Art. 105 During the pendency of legal separation proceedings the court shall make provision for the care of the minor children in accordance with the circumstances, and may order the conjugal partnership property or the income therefrom to be set aside for their support; and in default thereof said minor children shall be cared for in conformity with the provisions of this Code; but the Court shall abstain from making any order in this respect in case the parents have by mutual agreement, made provision for the care of said minor children and these are, in the judgement of the Court, well cared for. (7a, Act 2710)

ซึ่งจะเห็นได้ว่า มาตรานี้ก็กล่าวถึงแต่เฉพาะเรื่องกำหนดการเลี้ยงดูบุตรผู้เยาว์
ในระหว่างพิจารณามีได้กล่าวถึงการจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูแก่ผู้สมรสเลย แต่อย่างไรก็ตาม
คดีคำพิพากษาของศาลฟิลิปปินส์ในคดี Santos vs. Sweeney , 4 Phil. 79 ตัดสิน
ว่าเป็นหน้าที่ของศาลที่จะสั่งในเรื่องค่าเลี้ยงชีพ (Alimony) แก่ภริยาด้วยในระหว่าง
คดี^๑

^๑ Tolentino, Civil Code of Phillippines, p. 295.

ก. การพิจารณาเรื่องค่าเสียหาย

๑. ความเห็นต่าง ๆ ของนักนิติศาสตร์

การเรียกร้องค่าเสียหายภายหลังการหย่านี้ ได้มีหลักเกณฑ์ที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละประเทศพอสรุปได้ ๓ ความเห็น^๑

ความเห็นแรก เห็นว่าหากไม่มีการขอค่าเสียหายมาในคดีหย่า จะไม่ยอมให้เรียกร้องกันได้อีกภายหลังที่หย่าแล้ว ไม่ว่าจะอาศัยเหตุก่อนหรือภายหลังหย่าก็ตาม โดยถือหลักว่า สามียอมพ้นจากความผูกพันในการจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่ภรรยา ถ้าคำพิพากษาให้หย่าได้พิพากษาไว้เช่นนั้น หรือได้มีคำพิพากษาว่ามีให้ค่าเสียหายแก่ภรรยาหรือได้พิพากษาให้หย่าโดยมิได้มีข้อสงวนในเรื่องค่าเสียหายที่จะได้วินิจฉัยในภายหลัง ดังนั้น ภรรยาซึ่งมิได้ร้องขอค่าเสียหายในขณะที่ทำการหย่าจากสามีย่อมถูกสันนิษฐานว่า เจตนาสละสิทธิในค่าเสียหายนั้น นักกฎหมายกลุ่มนี้เห็นว่าปัญหาเรื่องค่าเสียหายเป็นปัญหาซึ่งควรจะได้ร้องขอเสียในคดีหย่า ซึ่งพิจารณาโดยศาลที่ได้พิจารณาคดีหย่านั้น การพิจารณาให้ค่าเสียหายในภายหลังไม่อาจกระทำได้ ตามหลักแห่งสิ่งที่ได้รับการพิพากษาแล้ว

(Doctrine of res judicate) ซึ่งถือว่าเมื่อได้มีการพิพากษาโดยชอบแล้วย่อมถูกต้อง และไม่มีประโยชน์ที่จะร้องขึ้นสิ่งที่ได้รับการพิจารณาแล้วมาพิจารณาใหม่

ความเห็นที่สอง เห็นควรยอมให้ฟ้องเรียกร้องค่าเสียหายภายหลังหย่าได้ หากพิสูจน์ได้ว่าเหตุที่เกิดขึ้นภายหลังหย่านั้นเป็นผลโดยตรงมาจากการหย่า และมีขึ้นเนื่องมาจากพฤติการณ์ซึ่งเกิดภายหลังหย่าแล้ว ความเห็นนี้ไม่คำนึงถึงวิธีพิจารณาอย่างความเห็นแรก แต่ดูที่ผลแห่งการหย่าที่จะก่อให้เกิดความจำเป็นในค่าเสียหาย โดยถือว่า คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเสียหายสมควรจะได้รับก็ต่อเมื่อได้พิสูจน์ว่าสภาพแห่งความจำเป็นของ

^๑สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, "การเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูโดยอาศัยเหตุอันเกิดขึ้นภายหลังการหย่าตามกฎหมายต่างประเทศ", เอกสารประกอบการพิจารณาในการประชุมคณะกรรมการพิจารณาสะสาาง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕

คนนั้นเป็นผลโดยตรงจากการหย่า หรืออาจกล่าวได้ว่า สภาพความจำเป็นนั้นต้องมีอยู่ในขณะที่หย่าขาดจากกัน ดังนั้นจากความเห็นนี้หากมีตัวอย่างว่า หญิงผู้หนึ่งภายหลังหย่าแล้ว ได้มาร้องขอค่าเลี้ยงชีพในภายหลัง โดยอ้างเหตุ ๒ ประการคือ ประการแรกว่า สามีในขณะหย่าไม่มีทรัพย์สิน แต่ภายหลังกลับร่ำรวยขึ้นเพราะได้รับมรดกเป็นจำนวนมาก และประการที่สอง อ้างว่า ในขณะนี้(ภายหลังหย่า) ตนมีสุขภาพไม่ดีไม่อาจทำงานหาเลี้ยงชีพได้ ทำให้ต้องดำรงชีพอยู่ด้วยความยากลำบาก จากตัวอย่าง ๒ กรณีข้างต้น พิจารณาตามความเห็นนี้ ศาลอาจจะรับฟังได้เฉพาะเหตุประการแรก หากปรากฏว่าภริยามีความเดือดร้อนจำเป็นในขณะที่มีการหย่า แต่ขณะนั้นสามีไม่มีทรัพย์สิน ภริยาจึงไม่อาจได้ค่าเลี้ยงชีพ แต่สิทธิที่จะได้ค่าเลี้ยงชีพนั้นได้เกิดขึ้นแล้ว ดังนั้นเมื่อต่อมาสามีมีทรัพย์สินขึ้น ศาลก็มีอำนาจให้ค่าเลี้ยงชีพแก่ภริยาได้ แต่ถ้าปรากฏว่าภริยามีฐานะดีในขณะหย่า ภริยาย่อมไม่มีสภาพความจำเป็นในขณะหย่า ศาลจึงไม่อาจกำหนดค่าเลี้ยงชีพให้ได้ แม้ภายหลังภริยานั้นจะตกอยู่ในสภาพแร้นแค้นก็ตาม

ความเห็นที่สาม ขอมให้ฟ้องเรียกร้องกันได้เสมอไม่ว่าจะร้องขอมาในคดีหย่าหรือภายหลังหย่า และสามารถเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพจากเหตุต่าง ๆ ทุกกรณี โดยถือว่าการหย่าย่อมเป็นสาเหตุให้เกิดความจำเป็น จะเห็นได้ว่าเป็นความเห็นที่พิจารณาถึงผลของการหย่าเช่นเดียวกับความเห็นที่สอง แต่ไม่เคร่งครัดอย่างความเห็นที่สอง โดยมีหลักว่าเงินค่าเลี้ยงชีพที่ให้เนื่องจากมีการหย่าเป็นการทดแทนความเสียหายอันเกิดจากความผิดของคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งที่ทำให้เกิดการหย่าขึ้น และเพราะการหย่านี้เองเป็นเหตุให้หน้าที่ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูระหว่างสามีภริยาต้องสูญสิ้นไป และแม้ค่าเลี้ยงชีพที่ศาลกำหนดไว้แล้ว ศาลก็ยังอาจสั่งเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ จึงดูไม่มีเหตุผลใดที่จะคัดค้านมิให้คู่สมรสฝ่ายที่ปราศจากความผิดได้รับค่าเลี้ยงชีพ เพียงเพราะเหตุที่คู่สมรสนั้นมีทรัพย์สินอยู่ในขณะหย่า ตามความเห็นนี้อาจจะสรุปได้ว่า การหย่าย่อมเป็นสาเหตุแห่งความจำเป็นในค่าเลี้ยงชีพ และความจำเป็นไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นในขณะที่มีการหย่า

อย่างไรก็ตามแม้ความเห็นจะแตกต่างกันไปบ้าง แต่หลักใหญ่ที่ใช้ในการกำหนดค่าเลี้ยงชีพนี้คล้ายคลึงกับทุกประเทศ คือกำหนดตาม "ความจำเป็นในการครองชีพของผู้

มีสิทธิได้รับ" และ "ความสามารถในการหารายได้ของผู้จ่าย"

๒. ค่าเลี้ยงชีพตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ตามกฎหมายลักษณะฟัวเวียนั้น ไม่ปรากฏว่ามีการกล่าวถึงการชำระค่าเลี้ยงชีพ
ภายหลังหย่าไว้เลย เข้าใจว่าแต่เดิมนั้นเมื่อการสมรสของหญิงชายสิ้นสุดลง ย่อมไม่มี
ความสัมพันธ์ต่อกัน จึงไม่มีหน้าที่ต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพต่อกันอีกต่อไป

หลักการจ่ายค่าเลี้ยงดูภายหลังหย่านี้ เพิ่งจะมาปรากฏครั้งแรกในประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ พ.ศ. ๒๔๗๗ ในมาตรา ๑๕๐๖ และมาตรา ๑๕๐๗
ความว่า

มาตรา ๑๕๐๖ ในการหย่านั้น ถ้าศาลชี้ขาดว่าฝ่ายใดเป็นผู้ต้องรับผิดชอบแต่ฝ่ายเดียว
และอีกฝ่ายหนึ่งยากจนลงไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สินหรือจากการทำงานตามที่เคยทำอยู่
ระหว่างสมรส ศาลจะสั่งให้ฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบนั้นจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่อีกฝ่าย
หนึ่งตามสมควรแก่ฐานะของผู้รับและความสามารถของผู้ให้ก็ได้

มาตรา ๑๕๐๗ ถ้าหย่าขาดจากกันเพราะเหตุวิกลจริตของคู่สมรสฝ่ายหนึ่ง คู่สมรส
อีกฝ่ายหนึ่งต้องออกค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่ฝ่ายที่วิกลจริตนั้นโดยอนุโลมตามมาตรา
ก่อน

เมื่อมีการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ พ.ศ. ๒๔๙๙ หลักการ
เลี้ยงดูภายหลังหย่าตาม บรรพ ๕ เดิมยังคงถูกนำมาใช้แต่เพิ่มเติมเงื่อนไขในการฟ้อง
เรียกค่าเลี้ยงชีพว่าต้องร้องในคดีหย่า และเพิ่มเหตุให้ได้รับค่าเลี้ยงชีพทางมนุษยธรรม
อีกประการหนึ่งคือ การเป็นโรคจิตต่ออย่างร้ายแรง ทั้งนี้เพราะคนวิกลจริตหรือคนที่เป็น
โรคจิตต่ออย่างร้ายแรงอยู่ในฐานะที่ไม่อาจประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ นอกจากนี้คำว่า
"ค่าอุปการะเลี้ยงดู" ภายหลังการหย่าของคู่สมรส ได้ถูกเปลี่ยนเป็นคำว่า "ค่าเลี้ยงชีพ"
แทน โดยพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติ บรรพ ๕ พ.ศ. ๒๔๙๙ มาตรา ๑๐ ซึ่งบัญญัติว่า

๑ ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา ๒๗๑, ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น
มาตรา ๘๗๘, ประมวลกฎหมายแพ่งจีน มาตรา ๑๑๑๘, ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน
มาตรา ๑๕๖๘, The Matrimonial Proceedings and Property Act,
๑๙๗๐ ของประเทศอังกฤษ มาตรา ๕(๑)

"คำว่า "ค่าอุปการะเลี้ยงดู" ในบรรดาบทกฎหมายซึ่งมีความหมายถึงค่าอุปการะเลี้ยงดู ตามนัยของบทบัญญัติมาตรา ๑๕๐๖ และมาตรา ๑๕๐๗ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและ พหุวิธีคดีนั้น ให้ใช้คำว่า "ค่าเลี้ยงชีพ" แทน" ดังนั้นในปัจจุบันคำว่า"ค่าอุปการะ เลี้ยงดู" จึงหมายถึง ค่าใช้จ่ายในการอุปการะเลี้ยงดูโดยที่ผู้ให้และผู้รับมีความสัมพันธ์ กันตามกฎหมาย เช่น กฎหมายบัญญัติให้สามีภริยามีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน ให้ บุตรต้องมีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา ให้บิดามารดาต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตรระหว่าง ที่บุตรยังเป็นผู้เยาว์ ครอบครัวยังคงเป็นสามีภริยากันอยู่ ยังเป็นบิดามารดากับบุตรอยู่ ก็ ยังมีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูกันตามกฎหมาย ถ้าสิ้นฐานะดังกล่าวการอุปการะเลี้ยงดูย่อมไม่ มี ส่วนคำว่า "ค่าเลี้ยงชีพ" หมายถึงว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้และผู้รับได้หมดสิ้นลง แล้ว แต่มีเหตุผลบางประการ เช่น เพื่อคุ้มครองผู้สุจริต(มาตรา ๑๕๙๙) และเพื่อเป็น การช่วยเหลือผู้ประสบเคราะห์กรรม (มาตรา ๑๕๒๗) จึงได้กำหนดให้มีการจ่ายค่า เลี้ยงชีพขึ้น

ก) ค่าเลี้ยงชีพตามประมวลกฎหมายแพ่งและพหุวิธีคดี มาตรา ๑๕๒๖

มาตรา ๑๕๒๖ ในคดีหย่า ถ้าเหตุแห่งการหย่าเป็นความผิดของคู่สมรสฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งแต่ฝ่ายเดียว และการหย่านั้นจะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งยากจนลง เพราะไม่มี รายได้พอจากทรัพย์สิน หรือจากการงานตามที่เคยทำอยู่ระหว่างสมรส อีกฝ่ายหนึ่ง นั้นจะขอให้ฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้ได้ ค่าเลี้ยงชีพนี้ศาลอาจให้เพียงใด หรือไม่ให้ก็ได้ โดยคำนึงถึงความสามารถของผู้ให้และฐานะของผู้รับและให้นับบท บัญญัติมาตรา ๑๕๙๘/๓๘ มาตรา ๑๕๙๘/๔๐ และมาตรา ๑๕๙๘/๔๑ มาใช้บังคับ โดยอนุโลม

สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพเป็นอันสิ้นสุด ถ้ามิได้ฟ้องหรือฟ้องแย้งในคดีหย่านั้น

๑) ความผิดของคู่สมรส ตามปกติความผิดของคู่สมรสมิได้มีความ สำคัญต่อการกำหนดค่าเลี้ยงชีพ กฎหมายของทุกประเทศต่างก็มีความเห็นตรงกันว่า ความผิดของคู่สมรสนั้นไม่อาจใช้เป็นเครื่องกำหนดค่าเลี้ยงชีพได้ กล่าวคือ จำนวนค่า เลี้ยงชีพจะเป็นเท่าใดมิได้ขึ้นอยู่กับความผิดของคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง เพราะค่าเลี้ยงชีพ ย่อมเป็นไปตามจำนวนที่จำเป็นของการดำรงชีพของฝ่ายซึ่งไม่อาจเลี้ยงดูตนเองได้

ดังนั้นค่าเลี้ยงชีพจึงไม่อาจสูงขึ้นเพราะว่าคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งกระทำผิดอย่างร้ายแรงต่อความสัมพันธ์ของสามีภริยา และไม่อาจลดลงได้เพียงเพราะกระทำผิดอย่างเบา แต่อย่างไรก็ตามมิใช่ว่าความผิดของคู่สมรสจะมีได้เกี่ยวข้องกับกำหนดค่าเลี้ยงชีพเลย เพราะกฎหมายของบางประเทศยังคงใช้หลักการที่ให้ฝ่ายซึ่งมีความผิดต่อความสัมพันธ์ของการสมรสเป็นผู้ต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยก็ใช้หลักนี้เช่นกัน โดยอาศัยเหตุที่ว่าถ้าการสมรสมิได้สิ้นสุดลงเพราะเหตุอันเกิดแต่ความรับผิดชอบของฝ่ายนั้นแล้ว อีกฝ่ายหนึ่งก็ยังคงได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูระหว่างสมรสอยู่^๒

กรณีเรียกค่าเลี้ยงชีพตามมาตรา ๑๕๒๖ เป็นกรณีการเรียกเนื่องจากมีการหย่า โดยคำพิพากษาของศาลที่ชี้ขาดว่า ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ต้องรับผิดชอบแต่ฝ่ายเดียว หรืออีกนัยหนึ่งคือ เป็นผู้ก่อให้เกิดการหย่าขึ้นขึ้น ดังนั้นหากมีการหย่าโดยคำพิพากษาของศาลแต่โดยเหตุที่คู่หย่าทั้งสองฝ่ายได้ก่อให้เกิดการหย่าขึ้นย่อมจะเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพแก่กันและกันไม่ได้ ซึ่งอาจมีได้เช่น ภริยาฟ้องหย่าสามีฐานทำร้ายร่างกายถึงบาดเจ็บตามมาตรา ๑๕๑๖(๓) สามีต่อสู้ หรือฟ้องแย้งว่าภริยาหมิ่นประมาทคำตนและบุพการีตนอย่างร้ายแรงตนมิโหดจึงได้ทำร้ายเอาบาดเจ็บ ในกรณีนี้แม้ศาลจะพิจารณาได้ความจริงดังที่กล่าวหา ก็จำต้องพิพากษาให้หย่า เพราะเป็นความประสงค์ของคู่กรณี แต่จะสั่งเรื่องค่าเลี้ยงชีพไม่ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๘๖๘/๒๕๐๒ (ระหว่างนางสมจิต มณีชัย โจทก์ นาวาอากาศตรีภักดี สัมประนะพันธ์ จำเลย) ตามมาตรา ๑๕๐๖(เดิม) ศาลจะต้องพิจารณาเห็นว่าสามีเป็นผู้ผิดแต่ฝ่ายเดียว หากตรงข้ามภริยาเป็นฝ่ายผิดแล้ว ศาลจะให้สามีจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่ภริยาไม่ได้

๑. แต่มีนักนิติศาสตร์บางท่านเห็นว่า ในการกำหนดค่าเลี้ยงชีพศาลจำต้องพิจารณาถึงความหนักเบาที่ก่อให้เกิดเหตุหย่าขึ้นด้วย. สอาด นาวีเจริญ, คำบรรยายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ ๕ ว่าด้วยครอบครัว, หน้า ๓๕๒.

๒. ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัว มฤคก, หน้า ๒๑๓.

๒) ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งยากจนลง การที่กฎหมายใช้คำว่ายากจนลง ไม่หมายความว่า ยากจนลงกว่าที่เคยมี แต่ต้องหมายถึงว่า ยากจนลงจนไม่พอใช้ นอกจากนี้ การที่ยากจนลงนั้น จะต้องยากจนลงแม้ได้พยายามทำมาหากินเลี้ยงดูตนเองเต็มที่แล้วมิใช่ ยากจนลงเพราะอยู่เฉย ๆ ไม่ยอมทำมาหากินทั้ง ๆ ที่อาจทำมาหากินได้ เพราะหากยอมให้มีการเรียกร้องกันได้ในกรณีนี้ก็จะเป็นการอนุญาตให้ใช้สิทธิโดยไม่สุจริตได้ อีกทั้งวัตถุประสงค์อันแท้จริงของกฎหมายในเรื่องนี้ น่าจะเพื่อช่วยเหลือฝ่ายซึ่งได้รับความลำบากภายหลังหย่ามากกว่าที่จะเพื่อลงโทษคู่หย่าฝ่ายที่ทำผิดความสัมพันธ์แห่งการสมรส เพราะตอนท้ายของมาตรา ๑๕๒๖ วรรคแรกว่า "...ศาลจะให้ค่าเลี้ยงชีพเพียงใดหรือไม่ก็ได้ โดยคำนึงถึงความสามารถของผู้ให้และฐานะของผู้รับ..." ดังนั้นถ้าฝ่ายที่มีความผิดไม่สามารถจะให้ได้ แม้ผู้รับจะยากจน ศาลก็ไม่อาจจะสั่งให้ฝ่ายที่มีความผิดจ่ายค่าเลี้ยงชีพได้ จึงไม่อาจถือเป็นการลงโทษเพราะไม่มีลักษณะแน่นอนเด็ดขาดว่า ผู้ทำผิดจะต้องได้รับโทษ

แต่เดิมเน้นบุคคลผู้มีสิทธิเรียกร้องค่าอุปการะเลี้ยงดูต้องเป็นผู้ไร้ทรัพย์สินและมิสามารถหาเลี้ยงตนเองได้ (มาตรา ๑๕๙๕ บรรพ ๕ เดิม) ซึ่งนักกฎหมายบางท่านเห็นว่ากรณีจะมีได้ก็แต่เฉพาะบุคคลพิการหรือบุคคลซึ่งไม่สามารถทำมาหาเลี้ยงตนเองได้เท่านั้น แต่ในปัจจุบันบุคคลที่ควรจะได้รับค่าเลี้ยงชีพแต่ไม่ได้รับ หรือได้รับไม่เพียงพอแก่สภาพก็มีสิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพได้แล้ว ดังนั้นบุคคลผู้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพในปัจจุบันไม่จำเป็นต้องเป็นบุคคลที่ไม่สามารถหาเลี้ยงตนเองได้เสมอไป แม้บุคคลนั้นจะมีความสามารถที่จะหาเลี้ยงตนเองได้แต่เพราะผลแห่งการหย่าทำให้เขาไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สินหรือจากการงานที่เคยทำอยู่ระหว่างสมรส ก็สามารถเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพได้ เช่น ในกรณีที่ภริยาอาศัยร้านซึ่งเป็นสินส่วนตัวของสามีหารายได้ในระหว่างสมรส เมื่อหย่ากันก็ไม่อาจจะใช้ร้านนั้นประกอบอาชีพอีกต่อไปได้ เป็นต้น

อมร จันทรสมบูรณ์, "ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยา", วารสารจุฬาลงกรณ์ ฉบับพิเศษกฎหมายครอบครัว (กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, ๒๕๒๐)

๓) ศาลจะกำหนดค่าเลี้ยงชีพโดยคำนึงถึงความสามารถของผู้ให้และฐานะของผู้รับ(จะโคกกล่าวต่อไปในข้อ จ) การกำหนดค่าเลี้ยงชีพ

๔) สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพเป็นอันสิ้นสุดลง ถ้าไม่ฟ้องหรือฟ้องแย้งในคดีหย่านั้น ข้อความนี้โดยบัญญัติขึ้นใหม่เป็นวรรคสองของมาตรา 1526 ซึ่งบรรพ 5 เดิมไม่มีและนับเป็นการเปลี่ยนแปลงหลักการใหม่ในเรื่องเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพ ดังนั้นจึงอาจสรุปเป็นข้อ ๆ โคกดังต่อไปนี้

(ก) หากมิได้ขอค่าเลี้ยงชีพมาในคดีหย่า สิทธิเรียกร้องนั้นเป็นอันสิ้นสุดลง แม้ภายหลังพฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของอีกฝ่ายใดเปลี่ยนแปลงไปจะร้องขอให้ศาลกำหนดค่าเลี้ยงชีพให้ใหม่ภายหลังไม่ได้

(ข) คดีที่ฟ้องหรือฟ้องแย้งเรียกค่าเลี้ยงชีพนั้นจะต้องเป็นคดีฟ้องขอหย่าหากฟ้องหรือฟ้องแย้งไปในคดีอื่น แม้คดีนั้นจะเป็นคดีที่สืบเนื่องมาจากคดีหย่าก็ถือว่าไม่ได้ เช่น ฟ้องแย้งเรียกค่าเลี้ยงชีพ ในคดีฟ้องขอแบ่งทรัพย์สินจากอีกฝ่ายหนึ่ง(เทียบคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1228/2523 ระหว่างนางสุนี ทิริสงวนกุล โจทก์ นายสุฤทธิ ทองชมพู จำเลย)

(ค) มาตรา 1526 นี้บัญญัติว่า ให้นำความในมาตรา 1598/39 มาตรา 1598/40 1598/41 มาใช้บังคับโดยอนุโลม จึงทำให้มีปัญหาที่จะต้องพิจารณาว่า ในกรณีที่ผู้หย่าฝ่ายนั้นไม่มีความเดือดร้อนในการดำรงชีพ หรือไม่มีความจำเป็นในขณะฟ้องหย่า เช่นเป็นคนร่ำรวยอยู่แล้ว แม้อีกฝ่ายนั้นจะขอค่าเลี้ยงชีพมาในคดีฟ้องหย่า ศาลก็จะสั่งไม่ให้ แต่หากผู้หย่าฝ่ายนั้นเกิดความยากจนขึ้นภายหลังจากที่ศาลสั่งไม่ให้ ฝ่ายนั้นจะขอค่าเลี้ยงชีพในภายหลังได้หรือไม่ กรณีนี้ย่อมขอได้เพราะเคยเรียกร้องมาแล้วในคดีหย่า ซึ่งเมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/35 วรรคแรกซึ่งบัญญัติว่า

มาตรา 1598/39 เมื่อผู้มีส่วนได้เสียแสดงว่าพฤติการณ์รายใด หรือฐานะของ
คู่กรณีใดเปลี่ยนแปลงไป ศาลจะส่งแก้ไขในเรื่องค่าอุปการะเลี้ยงดูโดยให้เพิ่ม
ลด เพิ่ม หรือกลับ ให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูอีกก็ได้

ทำให้เห็นว่าเมื่อมีคำขอขึ้นมาใหม่เช่นนั้น ศาลมีอำนาจที่จะมีคำพิพากษากลับ
คำพิพากษาเดิม คือ สั่งให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่ฝ่ายที่ยากจนในภายหลังได้

ข) ค่าเลี้ยงชีพตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๑๕๒๗

มาตรา 1527 ถ้าหย่าขาดจากกันเพราะเหตุวิกลจริตตามมาตรา 1516 (7)
หรือเพราะเหตุเป็นโรคจิตต่ออย่างร้ายแรงตามมาตรา 1516 (9) คู่สมรสอีกฝ่าย
หนึ่งต้องออกค่าเลี้ยงชีพให้แก่ฝ่ายที่วิกลจริตหรือฝ่ายที่เป็นโรคจิตก่อนโดยคำนวณ
ค่าเลี้ยงชีพอนุโลมตามมาตรา 1526

เนื่องจากให้คำนวณค่าเลี้ยงชีพอนุโลมตามมาตรา 1526 ดังนั้นการเป็นคน
วิกลจริตหรือการเป็นโรคจิตต่ออย่างร้ายแรงก็ไม่จำเป็นต้องใดค่าเลี้ยงชีพเสมอไป
เพราะต้องคำนึงถึงฐานะของผู้ให้และฐานะของผู้รับอยู่นั่นเอง ฉะนั้นหากคนวิกลจริต
หรือคนเป็นโรคจิตต่ออย่างร้ายแรงนั้นมีฐานะร่ำรวย ก็ไม่มีความจำเป็นที่จะใดค่าเลี้ยงชีพ
ในทางตรงกันข้ามหากตัวผู้จ่ายค่าเลี้ยงชีพไม่มีความสามารถที่จะจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้ได้
ผู้วิกลจริตหรือผู้เป็นโรคจิตต่อก็ไม่ได้รับค่าเลี้ยงชีพเช่นกัน นอกจากนี้การร้องขอค่า
เลี้ยงชีพก็เช่นเดียวกับมาตรา 1526 คือจะต้องร้องขอมาในคดีหย่า ปัญหาอาจจะเกิด
ขึ้นจากการอนุโลมตามมาตรา 1526 วรรคสอง ที่กำหนดให้ต้องเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพมา
ในคดีหย่า คือในกรณีมีการฟ้องหย่าเพราะเหตุวิกลจริต หรือเพราะเป็นโรคจิตต่ออย่าง
ร้ายแรง ฝ่ายที่ฟ้องก็คงจะขอให้ศาลมีคำพิพากษาให้หย่าเท่านั้น คงจะไม่ขอให้ศาลมีคำสั่ง
ให้ตนเองต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง และหากฝ่ายที่ถูกฟ้องไม่ได้ฟ้องแย้งขอค่า
เลี้ยงชีพเข้ามาในคดีหย่าด้วย คดีก็จะไม่มีประเด็นมาสู่ศาลในเรื่องค่าเลี้ยงชีพซึ่งศาลอาจ
จะไม่มีคำสั่งในเรื่องค่าเลี้ยงชีพไว้ในคำพิพากษาให้หย่าเลยก็ได้ เพราะไม่มีกฎหมาย
มาตราใดที่กำหนดให้ศาลจะต้องสั่งในเรื่องค่าเลี้ยงชีพ ดังนั้นเมื่อ

มิได้ขอม้าศาลก็ไม่สั่งให้เพราะจะเป็นการพิพากษาเกินคำขอ เป็นนี้วัตถุประสงค์ของกฎหมายที่ต้องการช่วยเหลือนักลจจริต และคนเป็นโรคติดต่ออย่างร้ายแรง ให้ได้ค่าเลี้ยงชีพ จะได้ไม่ลำบากภายหลังหย่าก็อาจเป็นหมั้นไปได้เพียงเพราะติดขัดอยู่ด้วยวิธีพิจารณาที่เคร่งครัดเกินไป อันนี้ต้นลักษณะของคดีครอบครัว

แต่อย่างไรก็ตาม ในกรณีคนวิกลจริตถูกฟ้อง แม้คนวิกลจริตนั้นจะไม่ได้ขอค่าเลี้ยงชีพเข้ามาในคดี ศาลก็สามารถสั่งค่าเลี้ยงชีพให้คนวิกลจริตได้ แม้จะเป็นการพิพากษาเกินคำขอ แต่เห็นว่าเป็นเรื่องปัญหาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย เพราะกฎหมายนั้นโดยทั่วไปถือกันว่ามีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองผู้เยาว์และคนวิกลจริตอยู่แล้ว ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หลายมาตรา เช่น ให้บอกล้างการใดๆ ที่คนไร้ความสามารถทำลงไปได้ เพื่อมุ่งคุ้มครองทรัพย์สินของคนไร้ความสามารถ เป็นต้น แต่ในกรณีศาลไม่สั่งเรื่องค่าเลี้ยงชีพให้ หรือในกรณีของคนเป็นโรคติดต่ออย่างร้ายแรง เมื่อ ไม่ได้ขอค่าเลี้ยงชีพเข้ามาในคดีหย่า ก็ไม่มีทางได้รับค่าเลี้ยงชีพเลย จึงอาจมีกรณีรู้สึกว่าเป็นธรรมได้

ค่าเลี้ยงชีพตามมาตรา ๑๕๒๗ นี้ หากศาลได้กำหนดไปแล้ว ภายหลังกลับปรากฏว่าผู้วิกลจริตหายจากการเป็นคนวิกลจริต หรือหายจากโรคติดต่อ ผู้ต้องรับผิดชอบจ่ายค่าเลี้ยงชีพนั้นอาจร้องขอต่อศาลโดยอ้างเหตุว่า พฤติการณ์เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้ศาลมีคำสั่งแก้ไขในเรื่องค่าเลี้ยงชีพได้ ตามมาตรา ๑๕๙๘/๓๙

ก) ค่าเลี้ยงชีพตามมาตราประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๑๕๑๙

มาตรา ๑๕๑๙ ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นคนวิกลจริต และมีเหตุหย่าเกิดขึ้นไม่ว่าเหตุนั้นจะได้เกิดขึ้นก่อนหรือภายหลังการเป็นคนวิกลจริต ให้บุคคลซึ่งอาจร้องขอต่อศาลให้สั่งให้บุคคลวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถตามมาตรา ๒๙ มีอำนาจคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งขอให้ศาลพิพากษาให้หย่าขาดจากกันและแบ่งทรัพย์สินได้ ในกรณีเช่นว่านี้ ถ้ายังมีค้ำเลี้ยงของศาลแสดงว่าคู่สมรสซึ่งเป็นคนวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถ ก็ให้บุคคลดังกล่าวร้องขอต่อศาลในคดีเดียวกันนั้นให้ศาลมีคำสั่งว่าคู่สมรสซึ่งวิกลจริตนั้นเป็นคนไร้ความสามารถ

เมื่อบุคคลดังกล่าวเห็นสมควร จะร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งตามมาตรา ๑๕๒๖ หรือมาตรา ๑๕๓๐ ด้วยก็ได้

ในกรณีที่คู่สมรสซึ่งถูกอ้างว่าเป็นคนวิกลจริตยังไม่ได้ถูกสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ หากศาลเห็นว่าคู่สมรสนั้นยังไม่เป็นคนที่สามารถสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ แต่ยังไม่สมควรจะให้มีการหย่า ก็ให้ศาลสั่งให้คู่สมรสนั้นเป็นคนไร้ความสามารถ โดยจะไม่สั่งเรื่องผู้อนุญาต หรือจะตั้งผู้อื่นเป็นผู้อนุญาตตามมาตรา ๑๕๖๓ ก็ได้ คงพิพากษาแยกแต่เฉพาะขอหย่า ในกรณีเช่นนี้ศาลจะสั่งกำหนดค่าเลี้ยงชีพด้วยก็ได้ ในกรณีที่ศาลเห็นว่าคู่สมรสนั้นวิกลจริต อันควรสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ และทั้งมีเหตุควรให้หย่าด้วย ก็ให้ศาลสั่งในคำพิพากษาให้คู่สมรสนั้นเป็นคนไร้ความสามารถ ตั้งผู้อนุญาตและให้หย่า

ในกรณีนี้ ถ้าศาลเห็นว่าเหตุหย่าที่ยกขึ้นอ้างในการฟ้องร้องนั้นไม่เหมาะสมแก่สภาพของคู่สมรสซึ่งเป็นคนไร้ความสามารถที่จะหย่าจากคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งก็ดี ตามพฤติการณ์ไม่สมควรที่จะให้มีการหย่าขาดจากกันก็ดี ศาลจะพิพากษาไม่ให้หย่าก็ได้

แต่เดิมก่อนใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ พ.ศ. ๒๕๑๗ ไม่มีหลักการเช่นนี้ การฟ้องคดีหย่าและเรียกร้องต่างๆถือเป็นเรื่องเฉพาะตัว ดังจะเห็นได้จากคำพิพากษาศาลฎีกาเก่าเรื่องหนึ่ง คือคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๘๖๖/๑๒๖ ที่วินิจฉัยว่า มารดาของหญิงที่เป็นภริยาชายจะฟ้องให้ลูกสาวหย่าจากสามีนั้นไม่ได้ แลถึงลูกสาวจะเป็นคนเสียจริตไม่มีสติจะฟ้องเองก็ดี มารดาก็ยังฟ้องแทนไม่ได้ และแม้จะใช้บรรพ ๕ พ.ศ. ๒๕๑๗ แล้ว ก็ไม่มีบทบัญญัติใดในบรรพ ๕ พ.ศ. ๒๕๑๗ ที่ยินยอมให้ผู้อื่นฟ้องคดีหย่าแทน แต่ในปัจจุบันมาตรา ๑๕๑๗ นี้เปิดโอกาสให้บุคคลตามมาตรา ๒๗ สามารถฟ้องแทนคนวิกลจริตได้ เช่น ฟ้องหย่าและแบ่งทรัพย์สินคนไร้ความสามารถ (มาตรา ๑๕๑๗ วรรค ๑), ขอค่าเลี้ยงชีพตามมาตรา ๑๕๒๖ แทนคนไร้ความสามารถและขอให้ศาลมีคำสั่งชั่วคราวระหว่างพิจารณาในเรื่องต่างๆอันเกี่ยวกับการหย่าตามมาตรา ๑๕๑๗ วรรค ๒ ได้

จากมาตรา ๑๕๑๗ วรรคสาม จะเห็นว่าถ้อยคำที่ชวนสงสัยทำนองว่า แม้ศาลจะไม่พิพากษาให้หย่าขาดจากกัน ศาลก็อาจจะสั่งกำหนดค่าเลี้ยงชีพให้คู่สมรสที่วิกลจริตนั้นได้ จุดนี้เข้าใจว่าคงเป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติโดยใช้ถ้อยคำผิดพลาดมากกว่า เพราะตราบใดที่ไม่มีการหย่ากันจะมีค่าเลี้ยงชีพไม่ได้ เห็นว่าคงตั้งใจจะหมายถึง ค่าอุปการะเลี้ยงดูมากกว่า

ง) ค่าเลี้ยงชีพในการหย่าโดยความยินยอม

นักนิติศาสตร์ทั่วไปต่างก็มีความเห็นตรงกันว่า ค่าเลี้ยงชีพในการหย่าโดยความ

ยินยอมนี้ไม่ได้โดยอาศัยหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนาของคู่กรณีที่ว่า "บุคคลจะแสดงเจตนาทำนิติกรรมใดๆได้ทุกอย่าง หรือจะคิดทำนิติกรรมรูปแบบกลับไปจากที่กฎหมายบัญญัติไว้ก็ได้ มีข้อจำกัดแต่เพียงว่าไม่ให้ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน"^๑ หากมีการตกลงกันว่าจะจ่ายค่าเลี้ยงชีพเป็นอย่างไรแล้ว ฝ่ายใดผิดสัญญา ย่อมฟ้องร้องบังคับคดีได้อย่างสัญญาธรรมดา แต่จะมีปัญหาอันเกี่ยวเนื่องกันโดยความยินยอมกันแล้วโดยไม่ได้ตกลงในเรื่องค่าเลี้ยงชีพ ทั้งนี้จะฟ้องเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพกันภายหลังได้หรือไม่ เรื่องนี้นักนิติศาสตร์มีความเห็นแตกต่างกันเป็น ๒ ความเห็นคือ

ฝ่ายแรก^๒ เห็นว่า หากไม่มีการตกลงในเรื่องค่าอุปการะเลี้ยงดูกันขณะมีการหย่าโดยความยินยอม แม้ภายหลังฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะยากจนลง ฝ่ายนั้นจะมาขอค่าเลี้ยงชีพตามหลักเกณฑ์ในมาตรา ๑๕๒๖ ย่อมไม่ได้ เพราะการให้เรียกค่าเลี้ยงชีพกันได้ตามมาตรา ๑๕๒๖ นี้ อาศัยเหตุที่ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ต้องรับผิดชอบในการหย่า แต่การหย่าโดยความยินยอมนั้นจะพูดไม่ได้ว่ามีฝ่ายใดที่ต้องรับผิดชอบ เมื่อสมภารใจหย่ากันแต่ละฝ่ายจะต้องรู้ว่า ต่อจากนั้นตนต้องเป็นที่พึ่งของตนเอง จึงไม่มีทางจะมาฟ้องขอค่าเลี้ยงชีพ ตามมาตรา ๑๕๒๖ ได้

ฝ่ายหลัง^๓ เห็นว่า คำว่าในคดีหย่าในมาตรา ๑๕๒๖ ควรหมายความรวมถึงคดีหย่าที่ไม่ได้มีการฟ้องศาลด้วย ควรดูที่เงื่อนไขสำคัญเรื่องคู่สมรสฝ่ายหนึ่งมีความผิดฝ่ายเดียวและการหย่าทำให้ฝ่ายหนึ่งยากจนไม่มีรายได้พอเลี้ยงชีพมากกว่า โดยยกตัวอย่างว่า ผู้ที่เมียจนต้องขึ้นโรงพัก ยิ่งทำทารุณต่อเมียมากเท่าใด ผู้ก็ต้องยอมหย่าง่ายขึ้นเท่านั้น การหย่าก็จึงตกลงกันง่ายและเมื่อยคงไม่อ้างว่าไม่ยอมหย่าที่โรงพัก แต่จะไปฟ้องหย่าที่ศาล ดังนั้น ย่อมไม่มีการตกลงเรื่องค่าเลี้ยงชีพ หากไม่อนุญาตให้เมียไม่มีสิทธิมาฟ้องเรียกค่าเลี้ยงชีพ โดยเหตุที่สามีผิดฝ่ายเดียวแล้ว จะดูไม่เป็นธรรมนัก

ส่วนแนวคำพิพากษาศาลฎีกาในปัจจุบัน มีความเห็นเช่นเดียวกับฝ่ายแรก คือ

^๑ พงศกถา บุญโสภากย์ และประสาธน์ บุญโสภากย์, คำบรรยายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมสัญญา, หน้า ๑๕.

^๒ ม.ร.ว. เสณีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัว มรดก, หน้า ๒๑๖.

^๓ จิตติ ตึงศักดิ์, บรรณาธิการบันทึกหมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๒๒๘/๒๕๒๓, คำพิพากษาศาลฎีกาประจำปีพุทธศักราช ๒๕๒๓ ตอน ๖ (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๒๔) หน้า ๘๔๔

หากไม่ตกลงกันได้ ฟ้องเรียกค่าเสียหายซึ่งภายหลังไม่ได้ แต่ได้ตกลงกันได้แล้วไม่ปฏิบัติตาม
ฟ้องบังคับได้ ซึ่งปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๓๕๖/๒๕๒๒ และ ๑๒๒๘/๒๕๒๓

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๓๕๖/๒๕๒๒ (ระหว่าง นางดอกไม้ สิงห์ขวา โจทก์
นายโสฬส สิงห์ขวา จำเลย) โจทก์จำเลยได้ตกลงทำสัญญาหย่าขาดจากการเป็น
สามีภริยากัน และจำเลยยอมจ่ายค่าเลี้ยงดูให้โจทก์ ๕๐,๐๐๐ บาท ดังปรากฏตาม
บันทึกรายงานประจำวันของสถานีตำรวจภูธรอำเภอชุมแพ ลงวันที่ ๓๐ มิถุนายน
๒๕๑๙ ซึ่งต่อมาได้มีการจดทะเบียนหย่ากันโดยสมบูรณ์ ศาลฎีกาเห็นว่า บันทึกดังกล่าว
มีลักษณะเป็นทั้งสัญญาหย่าและสัญญาประนีประนอมยอมความที่จะจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้
โจทก์เมื่อหย่ากันแล้ว ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ที่ได้ตรวจ
ชำระใหม่ พ.ศ. ๒๕๑๙ มาตรา ๑๕๑๔, มาตรา ๑๕๒๖ ซึ่งให้นำบทบัญญัติมาตรา
๑๕๙๔/๔๐ มาใช้บังคับโดยอนุโลม และตามมาตรา ๑๕๙๔/๔๐ คู่กรณีอาจตกลงกัน
ให้ชำระค่าเลี้ยงชีพครั้งเดียวเป็นเงินจำนวนตามที่ใดตกลงกันยอมทำได้ ดังที่จำเลย
ได้ตกลงชำระให้โจทก์เป็นเงิน ๕๐,๐๐๐ บาทในคดีนี้ ฉะนั้นจำเลยจึงมีหน้าที่ ต้องจ่าย
ค่าเลี้ยงชีพ ๕๐,๐๐๐ บาทให้โจทก์ตามสัญญาประนีประนอมยอมความที่ได้ทำไว้นั้น

ที่จำเลยฎีกาว่า จำเลยเคยนำเงิน ๕๐,๐๐๐ บาทไปชำระให้โจทก์แล้ว แต่โจทก์
ไม่ยอมรับ โจทก์จึงหมดสิทธิที่จะเรียกร้องให้จำเลยชำระอีกนั้น ศาลฎีกาเห็นว่า
การที่ลูกหนี้ขอปฏิบัติชำระหนี้และเจ้าหนี้ไม่รับชำระหนี้ โดยปราศจากมูลเหตุอัน
จะอาจกฎหมายได้นั้น ลูกหนี้ย่อมมีสิทธิที่จะปลดเปลื้องความรับผิดชอบโดยวางเงินนั้นไว้
เพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๓๑ แต่
ไม่ผิดกฎหมายใดลงโทษเจ้าหนี้ถึงกับให้หมดสิทธิเรียกร้องหนี้นั้นจากลูกหนี้อีกต่อไป
ฉะนั้น จำเลยจึงยังคงมีหน้าที่ต้องชำระเงิน ๕๐,๐๐๐ บาทให้โจทก์ตามสัญญาประนี
ประนอมยอมความที่ทำไว้

ที่จำเลยฎีกาว่า สัญญาที่จำเลยยอมจ่ายเงินให้โจทก์ ๕๐,๐๐๐ บาทนี้เป็นสัญญา
ระหว่างสมรส เมื่อจำเลยได้บอกกลางตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา
๑๕๖๙ แล้ว จำเลยจึงไม่ต้องชำระหนี้ ศาลฎีกาเห็นว่า สัญญาที่จำเลยยอมจ่ายเงิน
ให้โจทก์ ๕๐,๐๐๐ บาทนี้ เป็นสัญญาประนีประนอมยอมความเกี่ยวกับค่าเลี้ยงชีพของ
โจทก์ตามมาตรา ๑๕๒๖ ซึ่งหมายถึงเงินเลี้ยงชีพหลังจากที่ได้หย่าขาดจากการเป็น
สามีภริยากันแล้ว หากใช้สัญญาที่เกี่ยวกับทรัพย์สินระหว่างเป็นสามีภริยากันตามมาตรา
๑๕๖๙ ไม่ นอกจากนี่ยังเป็นข้อตกลงแห่งสัญญาหย่าลงวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๑๙ ซึ่ง
จำเลยต้องผูกพันตามมาตรา ๑๕๑๔ อีกด้วย ฉะนั้นจำเลยจึงไม่มีสิทธิอ้างมาตรา

คำพิพากษาศาลฎีกาทั้งสองฉบับนี้ได้รับการวินิจฉัยโดยผู้พิพากษาศาลฎีกาเดียวกัน

๑๘๖๙ มาเป็นเหตุบอกกลางสัญญานี้ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๒๒๘/๒๕๒๓ (ระหว่าง นางลือ กิริสวงกุล โจทก์ นายสุฤทธิ ทองชมพู จำเลย) โจทก์จำเลยได้ตกลงทำสัญญาหย่ากันเองและจดทะเบียนหย่าโดยความยินยอมของทั้งสองฝ่าย โดยไม่มีคดีฟ้องหย่าต่อศาล จึงไม่มีกรณีที่จะถือได้ว่าเหตุแห่งการหย่าเป็นความผิดของฝ่ายใด การที่โจทก์จำเลยสมัครใจหย่าขาดกันเองนั้น แต่ละฝ่ายย่อมรู้ว่า หลังจากการหย่าแล้ว ตนจะต้องเป็นที่พึ่งของตนเอง จะหวังพึ่งในความอุปการะเลี้ยงดูจากอีกฝ่ายหนึ่งย่อมไม่ได้ เพราะได้สิ้นสุดความเป็นสามีภริยากันแล้ว ต่างฝ่ายต่างไม่มีหน้าที่ที่จะอุปการะเลี้ยงดูกันอีกต่อไป จะมีได้ก็แต่ค่าเลี้ยงชีพซึ่งกฎหมายยอมให้เรียกครองได้ก็แต่เฉพาะในกรณีที่มิได้ฟ้องหย่าต่อศาล ซึ่งศาลจะต้องวินิจฉัยถึงเหตุแห่งการหย่าว่าเป็นความผิดของฝ่ายใดตามมาตรา ๑๕๒๖ ดังกล่าวแล้วเท่านั้น และหากไม่มีการเรียกครองค่าเลี้ยงชีพกันไว้ในคดีฟ้องหย่า สิทธิเรียกครองค่าเลี้ยงชีพก็เป็นอันสิ้นสุดเช่นกัน ส่วนในกรณีที่มิได้ฟ้องหย่า โดยคู่สมรสตกลงหย่ากันเองนั้น คู่กรณีก็ชอบที่จะทำความตกลงในเรื่องค่าเลี้ยงชีพกันไว้เพื่อให้มีผลบังคับในรูปสัญญาประนีประนอมยอมความในการหย่า หากไม่ได้อำนาจตกลงกันไว้ก็ย่อมไม่มีเหตุตามกฎหมายที่จะมาเรียกครองค่าเลี้ยงชีพจากอีกฝ่ายหนึ่งหลังจากหย่าแล้วได้ ศาลฎีกาได้พิเคราะห์หนังสือสัญญาหย่าระหว่างโจทก์จำเลยในคดีนี้แล้ว มีข้อความเพียงว่า โจทก์จำเลยตกลงหย่าขาดจากการเป็นสามีภริยากันด้วยความสมัครใจของทั้งสองฝ่าย โดยไม่มีปัญหาเรื่องบุตร เพราะไม่มีบุตรต่อกัน เรื่องทรัพย์สินก็ตกลงกันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ส่วนเรื่องอื่นๆไม่มี อันมีความหมายอยู่ในตัวว่า ปัญหาเรื่องสิทธิเรียกครองค่าเลี้ยงชีพหลังการหย่าไม่มี ดังนั้นจึงไม่มีเหตุที่โจทก์จะมาเรียกครองค่าเลี้ยงชีพจากจำเลยหลังการหย่าอีกได้

จากคำพิพากษาศาลฎีกาทั้งสองฉบับนี้ พอสรุปหลักเรื่องค่าเลี้ยงชีพในกรณีหย่าโดยความยินยอมว่า

๑) ค่าเลี้ยงชีพจากการหย่าโดยความยินยอมนี้จะชำระเป็นงวดหรือครั้งเดียวก็ได้แล้วแต่จะตกลงกัน

๒) ถ้าไม่ตกลงเรื่องค่าเลี้ยงชีพกันไว้ก็เรียกไม่ได้

๓) ข้อตกลงเกี่ยวกับค่าเลี้ยงชีพภายหลังหย่าไม่ใช่สัญญาระหว่างสมรส แม้ทำก่อนจดทะเบียนหย่า ก็ไม่อาจบอกกลางตามมาตรา ๑๘๖๙ ได้

๔) เมื่อมีการตกลงกันในเรื่องค่าเลี้ยงชีพได้เกิดขึ้นแล้ว จะสิ้นสุดลงได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายกำหนดไว้โดยชัดแจ้ง เช่น การสมรสใหม่ มาตรา ๑๕๒๘ การที่

อีกฝ่ายหนึ่งไม่ยอมรับค่าเลี้ยงชีพไม่ทำให้สิทธิที่จะได้รับค่าเลี้ยงชีพระงับไป

จ) การกำหนดค่าเลี้ยงชีพ

การกำหนดค่าเลี้ยงชีพตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นเรื่องที่อยู่ในดุลพินิจของศาลว่าจะให้หรือไม่ให้เพียงใด โดยจะต้องคำนึงถึงความสามารถของผู้ให้ และฐานะของผู้รับ และบทบัญญัติมาตรา ๑๕๔๘/๓๘ มาตรา ๑๕๔๘/๔๐ และมาตรา ๑๕๔๘/๔๑ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

๑) ความสามารถของผู้ให้ หมายถึงว่าผู้มีหน้าที่จะต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพมีความสามารถที่จะหารายได้เพียงพอสำหรับเลี้ยงตนเอง และเหลือพอที่จะจ่ายเป็นค่าเลี้ยงชีพเพื่อเลี้ยงดูผู้อื่นได้แก่ไหนเพียงไร และแม้ว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ พ.ศ. ๒๕๑๘ จะมีได้กำหนดว่าบุคคลไม่จำต้องอุปการะเลี้ยงดูผู้อื่นเมื่อตนมีหนี้อื่น ๆ ไม่สามารถจะอุปการะเลี้ยงดูได้โดยไม่เป็นภัยแก่การเลี้ยงดูตนเองตามสมควร แก่ฐานะเหมือนอย่างที่กำหนดไว้ในมาตรา ๑๕๔๕ ก็ตาม แต่หลักการนี้ยังคงใช้ได้อยู่ เพราะการที่จะบังคับให้คนซึ่งแทบจะไม่สามารถเลี้ยงดูตนเองได้อยู่แล้ว จำต้องเลี้ยงดูผู้อื่น ย่อมเป็นการบังคับให้เขาทำในสิ่งซึ่งเป็นไปไม่ได้ หากมีคำพิพากษาให้เขาจำต้องทำ ก็จะไม่ก่อให้เกิดผลแต่ประการใด

๒) ฐานะของผู้รับ หมายถึงว่าผู้มีสิทธิที่จะได้รับค่าเลี้ยงชีพมีความจำเป็นหรือเดือดร้อนในการครองชีพมากน้อยแค่ไหนเพียงไร ดังนั้นหากผู้มีสิทธิได้รับมีฐานะดี ย่อมไม่มีความจำเป็นในค่าเลี้ยงชีพที่จะได้รับนั้น ศาลก็จะใช้ดุลพินิจไม่สั่งให้ค่าเลี้ยงชีพ และในทางตรงกันข้ามหากผู้มีสิทธิได้รับมีฐานะยากจนแม้จะมีรายได้บ้าง แต่ปรากฏว่ารายได้นั้นไม่เพียงพอต่อความจำเป็นในการครองชีพ ก็ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับค่าเลี้ยงชีพ เพราะในมาตรา ๑๕๒๖ ใช้คำว่า "ไม่มีรายได้พอ" ดังนั้นผู้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพในปัจจุบันจึงไม่จำเป็นต้องเป็นบุคคลซึ่งไร้ทรัพย์สินและไม่สามารถเลี้ยงดูตนเองได้เหมือนดังที่กำหนดไว้ในมาตรา ๑๕๔๕ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ พ.ศ. ๒๕๑๘

โจทก์ (เรือเอกเปล่ง เหลลาเฉลิม จำเลย) ศาลพิพากษาให้จำคุกเพราะสำเภาเป็นฝ่ายผิด ศาลให้สำเภาจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่ภริยาได้ สำเภาไม่มีเงินเดือน ๆ ละ ๑,๐๐๐ บาท เห็นควรกำหนดค่าเลี้ยงชีพให้ภริยาเดือนละ ๓๐๐ บาท

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๙๖๘/๒๕๐๒ (ระหว่างนางสมจิต มณีชัย โจทก์ นาวาอากาศตรีภักดี สัมบุระพันธ์ จำเลย) ตามมาตรา ๑๕๒๖ นั้น ศาลจะต้องพิจารณาเห็นว่าสำเภาเป็นผู้ผิดแต่ฝ่ายเดียว หากตรงข้ามภริยาเป็นฝ่ายผิดแล้ว ศาลจะให้สำเภาจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่ภริยาไม่ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๓๙/๒๕๑๑ (ระหว่างนายพันธ์ สายตระกูล โจทก์ นางอุมาวรรณ สายตระกูล จำเลย) แม้ศาลพิพากษาให้หย่ากันโดยโจทก์และจำเลยต้องรับผิดชอบทั้งสองฝ่าย เมื่อจำเลยมีรายได้ พอกจากทรัพย์สินและการงานที่เคยทำระหว่างสมรส ศาลก็ไม่พิพากษาให้สำเภาจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๑๐/๒๕๒๒ (ระหว่างนางลดาวัลย์ ฐวานนท์ โจทก์ นายมานิต ฐวานนท์ จำเลย) ศาลชั้นต้นพิพากษาให้โจทก์จำเลยหย่าขาดจากกัน โดยเหตุที่จำเลยไปจดทะเบียนกับหญิงอื่นและไม่ให้ความช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูโจทก์ตามสมควร ซึ่งเป็นกรกระทำเป็นปฏิปักษ์ต่อการเป็นสามีภริยากันอย่างร้ายแรง จำเลยเป็นผู้ต้องรับผิดชอบแต่ฝ่ายเดียว และปรากฏว่าโจทก์ไม่ได้ทำงานไม่มีรายได้ สำหรับเลี้ยงชีพ จำเลยจะต้องจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูแก่โจทก์จนกว่าโจทก์จะสมรสใหม่ สำเภาไม่มีเงินได้เดือนละประมาณ ๕,๐๐๐ - ๖,๐๐๐ บาท ถ้าใช้จ่ายในครอบครัวซึ่งมีบุตร ๔ คนตกประมาณเดือนละ ๕,๐๐๐ บาท จึงกำหนดให้จ่ายค่าเลี้ยงชีพให้ภริยาเดือนละ ๓๐๐ บาท

๓) เมื่อศาลได้กำหนดค่าเลี้ยงชีพแล้ว หากภายหลังปรากฏว่าพฤติการณ์รายได้ หรือฐานะของคู่หย่าได้เปลี่ยนแปลงไป เมื่อผู้มีส่วนได้เสียร้องขอศาลจะสั่งแก้ไขในเรื่องค่าเลี้ยงชีพโดยให้เพิกถอน ลด เพิ่ม หรือกลับให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูอีกก็ได้ ตามมาตรา ๑๕๒๖ วรรคแรก ตอนท้ายที่อนุโลมให้ใช้มาตรา ๑๕๙๘/๓๘

ผู้มีส่วนได้เสียที่จะมีสิทธิร้องขอให้ศาลสั่งแก้ไขในเรื่องค่าเลี้ยงชีพนั้นย่อมหมายถึงผู้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ และผู้เขียนเห็นว่าต้องหมายรวมถึงบุคคลตามประมวลกฎหมายผู้มีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ,

แพ่งและพาณิชย์มาตรา ๒๙ ด้วย เพราะมาตรา ๑๕๑๙ ได้บัญญัติให้บุคคลดังกล่าวนี้มีสิทธิฟ้องหย่าและเรียกค่าเลี้ยงชีพแทนบุคคลวิกลจริตได้ ย่อมถือได้ว่าเขาเป็นคู่ความในคดีมาตั้งแต่การพิจารณาคำหนดค่าเลี้ยงชีพครั้งแรก เมื่อมีพฤติการณ์เปลี่ยนแปลงไป เขาก็มีสิทธิที่จะดำเนินเรื่องต่อไปได้

กรณีนี้จะถือว่าเป็นการปรากฏว่าพฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของคู่กรณีได้เปลี่ยนแปลงไปย่อมต้องแล้วแต่ข้อเท็จจริงเป็นเรื่อง ๆ ไป แต่ถ้ามีกรณีว่าสามีซึ่งได้หย่าไปแล้วได้สมรสใหม่ จะอ้างเหตุแห่งการที่ตนมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นเพราะการสมรสใหม่มาขอลดจำนวนเงินค่าเลี้ยงชีพที่เคยจ่ายให้แก่ภริยาเดิม ศาลน่าจะไม่ต้องลดจำนวนค่าเลี้ยงชีพให้ เพราะพฤติการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นได้เกิดขึ้นเนื่องจากฝ่ายผู้ต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพได้จงใจก่อให้เกิดขึ้นเอง และทราบที่อยู่แล้วว่าตนยังมีภาระจะต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพซึ่งได้กำหนดจำนวนไว้แน่นอนแล้ว ผู้เขียนจึงเห็นว่าไม่อาจจะอ้างเหตุนี้เพื่อมาขอลดค่าเลี้ยงชีพได้ และเช่นเดียวกันหากมีกรณีผู้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพได้จงใจกระทำด้วยประการใดซึ่งทำให้ความจำเป็นในการครองชีพเพิ่มมากขึ้นโดยไม่สมควรก็ไม่มีสิทธิที่จะร้องขอให้ศาลสั่งเพิ่มค่าเลี้ยงชีพได้เช่นกัน ตัวอย่างเช่น ผู้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพได้รับเด็กมาเป็นบุตรบุญธรรมย่อมไม่มีสิทธิที่จะอ้างว่าตนมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับค่าเลี้ยงชีพเพิ่มขึ้น

และแม้การได้รับค่าเลี้ยงชีพจะต้องมีการร้องขอมาในฟ้องหรือฟ้องแย้งในคดีหย่าก็ตาม แต่ในกรณีหย่าโดยความยินยอมก็อาจมีการตกลงเรื่องค่าเลี้ยงชีพกันได้ ดังนั้นถ้าหากการตกลงเรื่องค่าเลี้ยงชีพในกรณีหย่าโดยความยินยอมได้มีพฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของคู่กรณีเปลี่ยนแปลงไป ผู้ซึ่งได้เคยตกลงเรื่องค่าเลี้ยงชีพในกรณีหย่าโดยความยินยอมย่อมมีสิทธิร้องขอต่อศาลให้สั่งแก้ไขในเรื่องค่าเลี้ยงชีพได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๙๓/๒๕๐๖ (ระหว่างนางโสภกา ปทุมทิพย์ ในฐานะส่วนตัวและมารดาผู้ปกครองผู้แทนเด็กหญิงสุวาริ โจทก์ นายกุศล แก้วไวฑูรธ จำเลย) การกำหนดค่าอุปการะเลี้ยงดูกันเองในการหย่าโดยความยินยอมนั้น หากต่อมาปรากฏว่าพฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของคู่กรณีเปลี่ยนแปลงไปก็ชอบที่จะร้องขอต่อศาลให้สั่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๑๕๑๖ (เดิม) ได้ แต่ค่าอุปการะเลี้ยงดูที่ศาล

ตั้งได้ตามมาตรา ๑๕๖ นั้นต้องเป็นค่าอุปการะเลี้ยงดูที่จะต้องชำระในอนาคต จะสั่งย้อนไปเกี่ยวกับเงินค่าอุปการะเลี้ยงดูที่ค้างชำระกันอยู่ก่อนแล้วหาได้ไม่ เพราะหากยอมให้ทำได้จะเป็นช่องทางให้ลูกหนี้หนึ่งหวังเห็นยวหน้าไว้เพื่อหาวิธีหลบเลี่ยงหนี้เสียภายหลัง นอกจากนี้พฤติการณ์อันจำเป็นของลูกหนี้เพิ่งจะเกิดขึ้นภายหลัง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๙๑๙/๒๕๑๒ (ระหว่างเด็กหญิงวนิดา ดวงสงค์ ฯ โจทก์ นายมูรธา ดวงสงค์ จำเลย) สามีภริยาหย่ากัน ทำบันทึกหลังทะเบียนหย่าให้ภริยาเป็นฝ่ายเลี้ยงดูบุตร สามียอมให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรเป็นเงินจำนวนหนึ่งต่อเดือน ต่อมาปรากฏว่าพฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของคู่กรณีเปลี่ยนแปลงไป ภริยาก็ชอบที่จะร้องขอต่อศาลให้สั่งเปลี่ยนแปลงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๑๕๖ ได้

๔) การชำระค่าเลี้ยงชีพ คู่กรณีสามารถตกลงชำระค่าเลี้ยงชีพกันเป็นอย่างไร หรือโดยวิธีใดก็ได้ตามแต่จะตกลงกัน กล่าวคือจะตกลงชำระกันเป็นทรัพย์สินอื่นซึ่งมิใช่เงิน หรือจะชำระเป็นทรัพย์สินบางส่วนและเงินบางส่วน หรือจะไม่ชำระกันเป็นครั้งคราว แต่จะชำระทีเดียวทั้งหมดหรือตกลงไม่เอาแก่กันเลยก็ได้ แต่ถ้าคู่กรณีได้ทำความตกลงกันไว้ มาตรา ๑๕๒๖ อนุโลมให้ใช้มาตรา ๑๕๙๘/๕๐ ที่กำหนดให้ชำระค่าเลี้ยงชีพกันเป็นเงิน โดยวิธีชำระเป็นครั้งคราว แต่ถ้ามีเหตุพิเศษศาลเห็นสมควรจะกำหนดให้ค่าเลี้ยงชีพเป็นอย่างอื่นหรือโดยวิธีอื่น โดยจะให้ชำระเป็นเงินด้วยหรือไม่ก็ได้

๕) สิทธิในการได้รับค่าเลี้ยงชีพจะสละหรือโอนมิได้ (มาตรา ๑๕๒๖ อนุโลมให้ใช้มาตรา ๑๕๙๘/๕๑) เพราะเป็นสิทธิเฉพาะตัวจึงไม่อาจตกทอดไปยังทายาทได้ และเพื่อเป็นการคุ้มครองในการดำรงชีพจึงไม่ตกอยู่ในข่ายบังคับคดีใด ๆ ทั้งสิ้น นอกจากนี้เนื่องจากสิทธิในการได้รับค่าเลี้ยงชีพเป็นเรื่องกฎหมายกำหนดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ในการอำนวยความสะดวกแก่ฝ่ายที่ยากจน ดังนั้นจึงจะสละสิทธิเมื่อใดมาแล้วไม่ได้ แต่การไม่ได้เรียกร้องในคดีหย่า เป็นเหตุให้สิทธิในการรับค่าเลี้ยงชีพหมดสิ้นลง หาใช่การสละไม่

๑ชาติชาย อัครวิบูลย์และสมบูรณ์ ชัยเดชสุริยะ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ ๕ ว่าด้วยครอบครัว, หน้า ๒๗๖ - ๒๗๗.

๑) การสิ้นสุดแห่งการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ

การจ่ายค่าเลี้ยงชีพตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์โดยปกติย่อมสิ้นสุดลง
ถ้าคู่สมรสฝ่ายที่รับค่าเลี้ยงชีพสมรสใหม่ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๕๒๘ ความว่า "ถ้าฝ่าย
ที่รับค่าเลี้ยงชีพสมรสใหม่ สิทธิรับค่าเลี้ยงชีพย่อมหมดไป" เพราะถือว่าการสมรสใหม่ย่อม
ก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ระหว่างสามีภริยา ซึ่งคู่สมรสใหม่จะต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยง
ดูกันอยู่แล้ว การสิ้นสุดไปของหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีนี้เป็นไปโดยอัตโนมัติเมื่อมีการ
สมรสใหม่ ผู้มีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพไม่จำเป็นต้องมาร้องขอให้ศาลสั่งแก้ไข เพิกถอนคำสั่ง ให้
จ่ายค่าเลี้ยงชีพแต่ประการใด อีกทั้งไม่จำเป็นต้องพิเคราะห์ว่าผู้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพจะ
มีรายได้เพียงพอหรือหาขาดการเป็นคนไร้ความสามารถหรือวิกลจริต หรือเป็นโรคจิตต่อ
อย่างร้ายแรงแล้วหรือไม่ แต่อย่างไรก็ตามอาจมีปัญหาคิดขึ้นได้ว่า ถ้าการสมรสครั้งใหม่
เป็นโหมะหรือโหมฮียะ การจ่ายค่าเลี้ยงชีพจะสิ้นสุดลงหรือไม่ ถ้าปัญหานี้เกิดขึ้นในประเทศ
อังกฤษก็จะไม่ยุ่งยากเลย เพราะประเทศอังกฤษมี The Matrimonial Proceeding
and Property Act, 1970 มาตรา ๒๗(๒) กำหนดไว้ชัดเจนว่า แม้การสมรสใหม่
จะกลายเป็นโหมะหรือโหมฮียะ ก็ทำให้คำสั่งเพื่อการเลี้ยงดูคู่สมรส (an order for
maintenance for a party) นั้นสิ้นสุดลง ในประเทศไทยมีนักนิติศาสตร์บาง
ท่านมีความเห็นว่า หากการสมรสนั้นเป็นโหมะ สิทธิในการรับค่าเลี้ยงชีพยังไม่หมดไป^๑
แต่ในเรื่องนี้ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า ไม่ว่าการสมรสครั้งใหม่จะเป็นโหมะหรือโหมฮียะ สิทธิ
รับค่าเลี้ยงชีพย่อมหมดไป กล่าวคือ แม้การสมรสครั้งใหม่ที่เป็นโหมะจะถือว่าเป็นเสียเปล่า
มาตั้งแต่ต้น แต่เมื่อยังไม่มีคำพิพากษาของศาลแสดงว่าการสมรสนั้นเป็นโหมะ การสมรส
นั้นก็ยังคงเป็นการสมรสที่ปกติอยู่ (มาตรา ๑๕๙๕) ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยาเป็น
อย่างไรก็ต้องนำมาใช้บังคับอยู่^๒ สามีภริยาจึงต้องมีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูกันตาม

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๘.

^๒ พลประสิทธิ์ ฤทธิรักษา, คู่มือเตรียมสอบประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
ว่าด้วยครอบครัว, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์แนะนำศึกษากฎหมายนครหลวง, ๒๕๒๐.)
หน้า ๕๕.

กฎหมาย ดังนั้นเมื่อสมรสใหม่แล้วย่อมเป็นหน้าที่ของคู่สมรสใหม่ที่จะหาเลี้ยง หน้าที่ในการ
จ่ายค่าเลี้ยงชีพของคู่สมรสเดิมที่ย่อมสิ้นสุดลง

อาจมีปัญหานำพิจารณาต่อไปว่า จะมีกรณีอื่นอีกหรือไม่ที่ทำให้สิทธิรับค่าเลี้ยงชีพ
หมดไป ในเรื่องนี้อาจแยกพิจารณาเป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้

๑) เมื่อพฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของคู่กรณีได้เปลี่ยนแปลงไป
เนื่องจากสิทธิในการได้รับค่าเลี้ยงชีพนี้ กฎหมายมีวัตถุประสงค์ที่จะช่วยเหลือฝ่ายที่ยากจน
และไม่มีรายได้เพียงพอในการดำรงชีพ ดังนั้นหากพฤติการณ์แห่งกรณีเปลี่ยนแปลงไปโดย
ทำให้ความเดือดร้อนจำเป็นของอีกฝ่ายที่มีสิทธิได้รับหมดไป ฝ่ายที่มีหน้าที่จะต้องจ่ายค่า
เลี้ยงชีพก็อาจร้องขอต่อศาลให้เพิกถอนคำสั่งจ่ายค่าเลี้ยงชีพได้ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา
๑๕๙๘/๓๙ ที่มาตรา ๑๕๒๖ ให้อนุโลมมาใช้

๒) เมื่อผู้รับค่าเลี้ยงชีพตายหรือผู้จ่ายค่าเลี้ยงชีพตาย กรณีนี้มีได้มี
บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่พิจารณาจากลักษณะของการจ่ายค่าเลี้ยง
ชีพจะต้องมีทั้งผู้รับและผู้ให้ หากผู้รับค่าเลี้ยงชีพตายก็ถือได้ว่า เป็นการขาดองค์ประกอบ
ที่สำคัญ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าสิทธิในการรับค่าเลี้ยงชีพเป็นสิทธิเฉพาะตัว ไม่อาจโอน
หรือตกทอดไปยังทายาทได้ หากผู้รับค่าเลี้ยงชีพตายลง สิทธิที่จะได้รับค่าเลี้ยงชีพย่อมสิ้น
ลงไปโดยอัตโนมัติ ผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพไม่จำเป็นต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่ทายาทของผู้รับ ส่วนใน
กรณีผู้มีหน้าที่ให้ค่าเลี้ยงชีพตาย กฎหมายของต่างประเทศมีทั้งที่ถือว่าสิทธิซึ่งได้รับค่า
เลี้ยงชีพนั้นสิ้นสุดลงเมื่อผู้มีหน้าที่ให้ค่าเลี้ยงชีพตาย และไม่ถือว่าสิ้นสุดลงเมื่อผู้ทำหน้าที่
ให้ค่าเลี้ยงชีพถึงแก่ความตาย เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมาตรา ๒๘๔ บัญญัติว่า
"เมื่อมีการตายของคู่สมรสฝ่ายที่เป็นลูกหนี้ ให้ความรับผิดชอบและภาระหน้าที่ตกแก่ทายาท
ผู้รับมรดกของเขา ในการจ่ายเงินช่วยเหลือนั้น " แต่ประมวลกฎหมายแพ่งสเปนมาตรา
๑๕๐ บัญญัติว่า "หน้าที่ในการเลี้ยงดูนั้น แม้จะได้มีคำพิพากษาเด็ดขาดไปแล้วย่อมระงับไป
เมื่อผู้มีหน้าที่ต้องให้ค่าเลี้ยงดูถึงแก่ความตาย" ส่วนในประเทศไทยมิได้บัญญัติไว้ อีกทั้งคำ
พิพากษาศาลฎีกา ก็ไม่ปรากฏ แต่ผู้เขียนมีความเห็นว่าการจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่กันนี้เป็นเรื่อง
เฉพาะตัวเพราะกฎหมายกำหนดให้คำนึงถึงความสามารถของผู้ให้และฐานะของผู้รับ

ดังนั้นการที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตายย่อมทำให้สิทธิที่จะได้รับค่าเลี้ยงชีพสิ้นสุดลง

๓) การประพาศิตนไม่สมควรภายหลังหย่า เจื่อนไซนี้มีใช้ใน

กฎหมายของต่างประเทศบางประเทศ เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา ๒๘๒
วรรค ๒ ที่มีบัญญัติว่า "การสิ้นสุดของการให้เงินช่วยเหลืออาจจะสิ้นสุดลงเช่นกันหากคู่สมรส
ที่เป็นฝ่ายเจ้าหนี้ประพาศิตนไม่สมควรและหาเลี้ยงชีพด้วยการผิดศีลธรรม และทำให้ชื่อ
เสียงเสียหายเนื่องจากการประพาศิตนผิดทางคู่สาว" จึงมีปัญหาว่าหากมีพฤติการณ์เช่นว่านี้
เกิดขึ้น กฎหมายไทยจะยอมรับเป็นเหตุให้ค่าเลี้ยงชีพสิ้นสุดหรือไม่ จะเห็นว่าเรื่อง
เหล่านี้ก็มีบัญญัติไว้ในกฎหมายไทยเลย แต่ถ้าหากมีข้อเท็จจริงเช่นที่ว่านี้เกิดขึ้นก็จะ
ต้องปรับใช้กฎหมายไทยไปตามพฤติการณ์เป็นรายกรณีไป กล่าวคือจะต้องนำมาตรา
๑๕๙๘/๓๘ เรื่องพฤติการณ์เปลี่ยนแปลงไปมาใช้ เช่น หากมีการอ้างว่าฝ่ายผู้รับค่าเลี้ยง
ชีพประพาศิตนไม่สมควร ต้องดูว่าข้อเท็จจริงอื่นมาประกอบอย่างไร หากอ้างว่า
ประพาศิตนไม่สมควรโดยไม่ยอมทำการทำงานโดยมุ่งหวังที่จะให้ผู้อื่นเลี้ยงดูฝ่ายเดียวย่อมขอ
เพิกถอนสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพได้ แต่ถ้าเป็นกรณีอื่นที่ไม่เข้าเงื่อนไขตามประมวลกฎหมาย
แพ่งและพาณิชย์ก็ย่อมจะขอเพิกถอนให้สิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพสิ้นสุดลงไม่ได้ ในเรื่องหา
เลี้ยงชีพด้วยวิธีผิดศีลธรรม ก็คงต้องดูว่าการหาเลี้ยงชีพนั้นมีรายได้พอเลี้ยงตัวหรือไม่
และหมดความจำเป็นในการได้รับค่าเลี้ยงชีพแล้วหรือยัง ส่วนในเรื่องที่อ้างว่าทำให้
ชื่อเสียงเสียหายเพราะประพาศิตนผิดคู่สาวนั้น น่าจะมาอ้างให้สิ้นสุดค่าเลี้ยงชีพตามกฎหมาย
ไทยไม่ได้ เพราะเมื่อหย่ากันแล้ว คู่หย่าแต่ละคนย่อมจะมีสิทธิไปมีความสัมพันธ์ทางเพศ
กับใครก็ได้ ไม่ได้ว่าเป็นเรื่องเสียหายต่อกันแต่ประการใด เพราะไม่มีสิทธิ
หน้าที่ต่อกันแล้ว

๓. ค่าเลี้ยงชีพตามกฎหมายต่างประเทศ

ก) ประเทศอังกฤษ

ตามกฎหมายคอมมอน ลอว์ เดิมที่หน้าที่ของสามีในการเลี้ยงดูภริยาจะยุติเมื่อ
การสมรสสิ้นสุดลง แต่ศาลก็มีอำนาจที่จะสั่งให้ฝ่ายหนึ่งเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่งภายหลังหย่าได้
หากเห็นสมควร แต่ในปัจจุบันได้มีพระราชบัญญัติฉบับหนึ่งออกใช้ชื่อ The Matrimonial

Proceeding and Property Act , ๑๙๒๐ ในมาตรา ๒(๑) ของพระราชบัญญัตินี้มีผลทำให้การเลี้ยงดูภายหลังการสมรสสิ้นสุดลงทั้ง ๓ ชนิด คือ โดยการหย่า, โดยการเพิกถอนการสมรส และการแยกกันอยู่ เป็นไปโดยอาศัยวิธีการและหลักการเดียวกันหมด ซึ่งเรียกว่า "การทำความสั่งเพื่อการเลี้ยงดูผู้สมรส" (an order for maintenance for a party) แต่อย่างไรก็ตามการทำความสั่งเพื่อการเลี้ยงดูผู้สมรสนี้มีข้อจำกัดอยู่สองประการในมาตรา ๒๔(๑) ของพระราชบัญญัตินี้ คือ^๑

-ถ้ามีการดำเนินคดีหย่า ทศที่เพิกถอนการสมรส และการแยกกันอยู่ ภายหลังการเสนอคำร้องขอการเลี้ยงดู ศาลจะไม่ให้คำสั่งเพื่อการเลี้ยงดูจนกว่าจะมีการพิพากษาอย่างใดอย่างหนึ่งในสามชนิดดังระบุไว้ข้างต้นนั้น

-เมื่อมีคำพิพากษานิคชั่วคราว (Decree nisi) แล้ว คำสั่งเพื่อการเลี้ยงดูนี้ออกได้ แต่จะไม่มีผลจนกว่าคำพิพากษาจะถูกทำให้เป็นเด็ดขาดคือเป็น Decree absolute แล้ว

แต่อย่างไรก็ตามคำสั่งนี้เมื่อออกมาแล้วสามารถกำหนดให้มีผลย้อนหลังถึงวันยื่นคำร้องได้ ดังระบุไว้ในมาตรา ๗ ของพระราชบัญญัตินี้ และในคำสั่งฉบับเดียวกันนั้น ศาลมีอำนาจที่จะสั่งแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดจากการเลี้ยงดูไม่เต็มที่ในระหว่างรอดคดีได้

ส่วนเรื่องที่ศาลจะพิจารณาเพื่อประกอบคำสั่งเพื่อการเลี้ยงดูผู้สมรสนั้น ได้ถูกกำหนดไว้ในมาตรา ๔(๑) ความว่า

5.--(1) It shall be the duty of the court in deciding whether to exercise its powers under section 2 or 4 of this Act in relation to a party to the marriage and, if so, in what manner, to have regard to all the circumstances of the case including the following matters, that is to say-

(a) the income, earning capacity, property and other

^๑Thayne Forbes, Divorce Law, p. 162-163.

financial resource which each of the parties to the marriage has or is likely to have in the foreseeable future;

(b) the financial needs, obligations and responsibilities which each of the parties to the marriage has or is likely to have in the foreseeable future;

(c) the standard of living enjoyed by the family before the breakdown of the marriage;

(d) the age of each party to the marriage and the duration of the marriage;

(e) any physical or mental disability of either of the parties to the marriage;

(f) the contributions made by each of the parties to the welfare of the family, including any contribution made by looking after the home or caring for the family;

(g) in the case of proceedings for divorce or nullity of marriage, the value to either of the parties to the marriage of any benefit (for example, a pension) which, by reason of the dissolution or annulment of the marriage, that party will lose the chance of acquiring;

and so to exercise those powers as to place the parties, so far as it is practicable and, having regard to their conduct, just to do so, in the financial position in which they would have been if the marriage had not broken down and each had properly discharged his or her financial obligations and responsibilities towards the other.

ซึ่งอาจถอดความโดยสรุปว่า

ศาลต้องคำนึงถึงพฤติการณ์ทั้งหมดของคดีและพิจารณาโดยคำนึงถึงเรื่องต่อไปนี้

๑) รายได้ ความสามารถในการหารายได้ ทรัพย์สินและแหล่งการเงิน

อื่น ๆ ซึ่งคู่สมรสแต่ละฝ่ายมี หรือน่าจะมีในอนาคตที่พอมองเห็นได้^๑

๒) ความจำเป็นทางการเงิน ความจำยอมและความรับผิดชอบทางการเงินซึ่งแต่ละฝ่ายมี หรือน่าจะมีในอนาคตที่พอมองเห็นได้^๒

๓) มาตรฐานการครองชีพที่ครอบครัวพอใจก่อนการแตกหักของการสมรส

๔) อายุของแต่ละฝ่ายและอายุของการสมรส

๕) ความไร้ความสามารถทางกายหรือทางใจของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

๖) การหาเลี้ยงครอบครัวของแต่ละฝ่าย

๗) ค่าของผลประโยชน์ใดที่มีต่อกูสมรสฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ซึ่งฝ่ายนั้นจะเสียโอกาสจะได้รับหากการสมรสมหุดสภาพ เช่น สิทธิที่จะได้รับส่วนแบ่งในเงินบำนาญเลี้ยงชีพ

เพื่อกำหนดฐานะทางการเงินของทั้งสองฝ่ายให้อยู่ในสถานะที่จะพึงมีหากการสมรสมิได้แตกหักลงเท่าที่จะทำได้

ส่วนความประพฤติของทั้งสองฝ่ายมักจะไม่ถูกนำมาพิจารณาในการกำหนดค่าเลี้ยงชีพของคู่สมรส^๓

ข) ประเทศฝรั่งเศส

การเรียกร้องเงินภายหลังหย่าตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส^๔ มีรายละเอียดปลีกย่อยมากมาย เพราะผลและสิทธิต่าง ๆ ของคู่หย่าภายหลังการหย่าขึ้นอยู่กับว่า การหย่าชนิดนั้นจะเป็นการหย่าประเภทใด จากที่เคยกล่าวมาแล้วว่า การหย่า

^๑ ถ้าว่าแหล่งการเงินอื่น ๆ นั้นรวมถึงรายได้ และทรัพย์สินซึ่งไม่มีสิทธิจะได้รับตามกฎหมายด้วย เช่น เบี้ยเลี้ยงที่สามีได้รับจากภริยาลับ : Ette V. Ette (1965) 1 All E.R.341

^๒ รวมถึงค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นมาโดยพฤติการณ์ของคู่สมรสฝ่ายหนึ่งด้วย เช่น การศึกษาคือ หนี้ค้างชำระและความจำเป็นอย่างอื่น เช่นการเลี้ยงดูภริยาลับ : Roberts W. Roberts (1970) P.I.

^๓ Thayne Forbes, Divorce Law, p. 167.

ตามกฎหมายฝรั่งเศสมี ๓ ชนิดคือ การหย่าโดยความยินยอม การหย่าโดยการแตกสลาย
ในชีวิตคู่ (แยกกันอยู่ ๖ ปี หรือ วิกลจริตมาเป็นเวลา ๖ ปี) และการหย่าโดยมีความผิด
ซึ่งก็แยกออกเป็น การหย่าโดยความผิดของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และการหย่าโดยความผิดของ
ทั้ง ๒ ฝ่าย แต่อย่างไรก็ตามพอจะสรุปแยกการเรียกร้องเงินตามกฎหมายฝรั่งเศสออก
ได้เป็น ๓ ชนิดคือ

๑) เรียกร้องเงินเป็นค่าเสียหาย หรือค่าสินไหมทดแทน (liable
for damages) บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๖๖

๒) เรียกร้องเงินเป็นค่าทดแทน (Compensatory Payments)
บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๗๐ ถึงมาตรา ๒๘๐ - ๑

๓) จ่ายเป็นเงินช่วยเหลือภายหลังหย่า (Duty of Aid after
Divorce) บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๘๑ ถึงมาตรา ๒๘๕

๑) เรียกร้องเงินเป็นค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทน

มาตรา ๒๖๖ เมื่อมีคำพิพากษาให้หย่า อันมีสาเหตุเนื่องมาจากคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่
เพียงฝ่ายเดียว คู่สมรสฝ่ายที่ผิดอาจถูกพิพากษาให้รับผิดชอบ ความเสียหายทางกายและทาง
จิตใจ ที่อีกฝ่ายหนึ่งได้รับเนื่องจากการสมรสสิ้นสุดลง

แต่คู่สมรสฝ่ายที่ได้รับความเดือดร้อนจะต้องเรียกร้องค่าเสียหายมาในเวลาที่มี
การฟ้องร้องคดีหย่า

๒) เรียกร้องเงินค่าทดแทน

มาตรา ๒๗๐ นอกจากการหย่าขาดโดยที่มีสาเหตุมาจากการแตกสลายในชีวิตคู่ (rupture
of community life) การหย่าขาดย่อมเป็นผลให้สิ้นสุดหน้าที่ในการช่วยเหลือ
ซึ่งกันและกัน ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๑๒ แห่งประมวลกฎหมายแพ่ง แต่คู่สมรสฝ่ายหนึ่ง
อาจจะถูกเรียกร้องให้จ่ายเงินค่าทดแทนให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง เท่าที่จะเป็นไปได้สำหรับ
ความแตกต่างในทางทรัพย์สิน ซึ่งการแตกสลายแห่งการสมรสได้ก่อให้เกิดขึ้นในแต่ละคน
มาตรา ๒๗๑ การจ่ายเงินค่าทดแทน จะถูกกำหนดมูลค่าตามความจำเป็นของคู่สมรส

ฝ่ายรับ และโดยคำนึงถึงที่มาของรายได้ผู้จ่ายประกอบด้วยพิจารณาถึงสภาพการขณะที่มีการ
 หย่าขาดจากกัน และความแปรปรวนของสภาพการณ์เช่นนั้นในอนาคตอันอาจคาดหมายได้
 มาตรา ๒๗๒ ในการกำหนดความจำเป็นและกำหนดการได้มาของรายได้ ผู้พิพากษาจะต้อง
 คำนึงถึงเงื่อนไขต่อไปนี้ในการพิจารณาถึงเหตุผล

- อายุ และสภาพร่างกายตลอดจนสุขภาพของคู่สมรส
- เวลาที่ได้เสียไปในการให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรและจำเป็นจะต้องอุทิศเพื่อการ
 อบรมเลี้ยงดูบุตรต่อไปในอนาคต
- ความสามารถในการประกอบอาชีพของคู่สมรสทั้ง ๒ ฝ่าย
- ความหาง่ายสำหรับการรับจ้างทำงานใหม่อีกครั้งของคู่สมรสทั้ง ๒ ฝ่าย
- สิทธิต่าง ๆ ที่มีอยู่ และสิทธิที่จะมีในอนาคตที่พอมองเห็นได้
- ความสูญเสียแห่งสิทธิที่เป็นไปได้เพื่อชดเชยกับรายได้ที่จะได้มา
- มรดกที่ได้รับของเขาทั้งสอง ทั้งที่เป็นทุนทรัพย์และที่เป็นรายได้ ภายหลังจาก
 การชำระบัญชีแล้ว

มาตรา ๒๗๓ ถึง มาตรา ๒๗๖ - ๑ (เป็นรายละเอียดเกี่ยวกับการจ่ายเงินค่าชดเชย-
 ปกติการจ่ายเงินค่าทดแทนมักจะจ่ายกันเป็นก้อนครั้งเดียว เว้นแต่มีเหตุสมควร ศาลจะสั่ง
 จ่ายให้เป็นงวดรายปีก็ได้ ดังนั้นหากกรณีจ่ายเป็นงวดรายปีระเกิดผลตามมาตรา ๒๗๖-๒)

มาตรา ๒๗๖-๒ เมื่อคู่สมรสฝ่ายหนึ่งเป็นผู้มีหน้าที่ต้องจ่ายเสียชีวิต ความรับผิดชอบในการ
 ส่งเงินทดแทนกรณีรายปีนั้น ให้ตกอยู่แก่ทายาทผู้สืบมรดก

การจ่ายเงินทดแทนนี้คู่สมรสทั้งสองฝ่ายจะตกลงกำหนดจำนวนเงินและวิธีการ
 จ่ายเงินกันเองก็ได้ แต่ต้องยื่นให้ศาลยินยอมด้วยก่อน

มาตรา ๒๗๘ ในกรณีที่เป็นการหย่าโดยมีคำร้องขอต่อศาลร่วมกันของทั้งสองฝ่าย ให้คู่
 สมรสทั้งสองเป็นฝ่ายที่จะกำหนดจำนวนเงินและวิธีการจ่ายเงินทดแทนกันเอง และยื่นขอ
 ตกลงนั้นให้ศาลพิจารณาอนุมัติอีกทีหนึ่ง

อย่างไรก็ตามผู้ที่พิพากษาอาจจะปฏิเสธข้อตกลงและไม่อนุมัติให้นำไปใช้ได้หากพิจารณาแล้วเห็นว่า เป็นการกำหนดที่ตั้งอยู่บนความไม่เท่าเทียมกันในสิทธิและความผูกพันของคู่สมรสทั้งสองฝ่าย

มาตรา ๒๑๗ ข้อตกลงที่ถูกเห็นชอบแล้วย่อมมีอำนาจบังคับใช้เช่นเดียวกับคำพิพากษาของศาล ข้อตกลงนั้นอาจถูกคิดแปลงแก้ไขได้ โดยทั้งสองฝ่ายตกลงร่วมกัน และได้รับความเห็นชอบจากผู้พิพากษาก่อน

แต่กระนั้นคู่สมรสทั้งสองฝ่ายอาจจะร้องขอให้มีการแก้ไขการจ่ายเงินทดแทนใหม่ได้ ในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงที่พอมองเห็นได้ในเรื่องแหล่งที่มาของรายได้ และความจำเป็น

มาตรา ๒๔๐-๑ คู่สมรสฝ่ายซึ่งเป็นผู้ทำความผิดแต่เพียงฝ่ายเดียวในการหย่าไม่มีสิทธิได้รับเงินค่าทดแทนใด ๆ ทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามฝ่ายที่ผิดอาจได้รับค่าทดแทนบางอย่างได้ถ้านับรวมระยะเวลาแห่งการร่วมชีวิตกันเป็นเหตุให้คู่สมรสอีกฝ่ายมีอาชีพหรือปรากฏ อย่างเห็นได้ชัดว่าจะขัดแย้งกับหลักความยุติธรรมหากปฏิเสธไม่ให้เขาได้รับเงินค่าทดแทนใด ๆ ภายหลังจากหย่า

๓) จ่ายเป็นเงินช่วยเหลือภายหลังหย่า

มาตรา ๒๔๑ เมื่อมีคำพิพากษาให้หย่าเพราะเหตุการแตกสลายในชีวิตคู่ คู่สมรสฝ่ายที่เริ่มร้องขอให้มีการหย่าต้องมีหน้าที่ในการช่วยเหลือเลี้ยงดูทั้งหมดแก่อีกฝ่ายหนึ่ง

กรณีตามมาตรา ๒๓๘ หน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือย่อมคลุมไปถึงการให้ความช่วยเหลือทั้งหมดในการให้การรักษาพยาบาล เมื่อคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งเจ็บป่วยด้วย

มาตรา ๒๔๒ หน้าที่ช่วยเหลือ อาจทำในรูปการให้เงินช่วยเหลือ (subsistence allowance) ซึ่งอาจจะถูกแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาตามที่มาแห่งรายได้และความจำเป็นของคู่สมรสแต่ละฝ่าย

มาตรา ๒๔๓ การจ่ายเงินช่วยเหลือนี้จะสิ้นสุดลงเมื่อคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับทำการสมรสใหม่

การให้เงินช่วยเหลือจะสิ้นสุดลงได้เช่นกัน หากคู่สมรสฝ่ายหนึ่งมีสิทธิได้รับมีชื่อเสียงเสียหายเนื่องจากการประพฤติผิดในทางชู้สาว (a state of notorious concubinage) .

มาตรา ๒๔๔ เมื่อมีการตายของคู่สมรสฝ่ายหนึ่งมีหน้าที่ต้องจ่าย ให้ความรับผิดชอบและภาระตกอยู่กับทายาทผู้สืบมรดก

จะเห็นว่าตามปกติการหย่าตามกฎหมายฝรั่งเศสทำให้หน้าที่อุปการะเลี้ยงดูสิ้นสุดลง แต่การหย่าประเภทที่สอง หรือที่เรียกว่า การหย่าเพราะเหตุแตกสลายในชีวิตคู่ไม่ทำให้หน้าที่อุปการะเลี้ยงดูสิ้นสุดลงไปดังบัญญัติไว้ในมาตรา ๒๑๐ ดังนั้นผู้ยื่นคำร้องขอหย่าประเภทที่สองนี้จะต้องเป็นผู้เสียค่าเลี้ยงชีพให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งซึ่งตามปกติจะจ่ายเป็นงวด ๆ รายปีเป็นบทบัญญัติที่แปลก แต่ผู้เขียนเข้าใจว่าเพราะการหย่าชนิดที่สองนี้เป็นการหย่าซึ่งไม่มีฝ่ายใดเป็นฝ่ายทำผิด เพราะเป็นการหย่าที่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งเป็นคนวิกลจริตมานานถึง ๖ ปีและกรณีแยกกันอยู่เป็นเวลานานแล้วเท่านั้น ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๒๑ เพราะอีกฝ่ายไม่ได้ทำความผิดอะไรจึงไม่ควรให้รับความลำบากภายหลังจากการหย่า หากฝ่ายใดต้องการอิสรภาพที่จะสมรสใหม่ก็ควรที่จะเสียค่าปรับแทนให้เขาบ้าง แต่อย่างไรก็ตามคำว่าค่าทดแทนตามกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมีความหมายไม่ตรงกับในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ค) ประเทศเยอรมัน

เนื่องจากหลักการเกี่ยวกับการหย่าตามกฎหมายเยอรมันได้ถูกแก้ไขโดยยกเลิกหลักการเดิมที่คำนึงถึงความผิดของคู่สมรสมาเป็นหลักพิจารณาว่าการสมรสได้แตกสลายลงจริงหรือไม่ ดังนั้นหลักการเรื่องการอุปการะเลี้ยงดูภายหลังหย่าจึงได้มีการเปลี่ยนแปลงโดยคำนึงถึงเหตุผลและปัญหาทางสังคมมากขึ้น ซึ่งมีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน (Bürgerliches Gesetzbuch) ตั้งแต่มาตรา ๑๕๖๕ ถึงมาตรา ๑๕๗๔ โดยถือหลักการที่ว่า การสมรสเมื่อขาดจากกัน หน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกันย่อมสิ้นสุดลง แต่อย่างไรก็ตามหากจะถือเช่นนั้นโดยเคร่งครัดย่อมจะก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่คู่สมรสบางฝ่าย ที่เขาได้สูญเสียโอกาสหรือสิทธิบางอย่างไปเพราะ

มาตรฐาน และไม่ได้คาดหวังไว้ก่อนว่าสภาพสมรสจะไม่ยั่งยืน จึงกฎหมายเยอรมันได้มุ่งที่จะ
แก้ไขความไม่เป็นธรรมในข้อนี้ จึงนับเป็นหลักการที่ก้าวไปไกลมากเมื่อเทียบกับกฎหมาย
ของประเทศอื่น

มาตรา ๑๕๖๙ คู่สมรสฝ่ายหนึ่งสามารถเรียกค่าเลี้ยงชีพจากคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งได้จะต้อง
เป็นผู้ไม่สามารถเลี้ยงตัวเองได้ตามเงื่อนไข มาตราต่อไป

มาตรา ๑๕๗๐ (เหตุเพราะต้องเลี้ยงบุตร)

คู่สมรสจะเรียกค่าเลี้ยงชีพจากอีกฝ่ายหนึ่งได้เมื่อคู่สมรสฝ่ายที่เรียกร้องไม่
สามารถจะหาเลี้ยงชีพเพราะต้องดูแลเลี้ยงดูและให้การศึกษานบุตรที่เกิดร่วมกันในระยะ
เวลาอันสมควร

มาตรา ๑๕๗๑ (เหตุเพราะสูงอายุ)

คู่สมรสที่หย่าร้างไปอาจเรียกค่าเลี้ยงชีพในกรณีนี้ได้ดังต่อไปนี้

(๑) ในวันที่ศาลตัดสินให้หย่านั้นไม่อาจทำงานได้

(๒) หลังจากการดูแลและให้การศึกษานบุตรอันเกิดร่วมกันแล้วไม่อาจเลี้ยง
ตัวเองได้

(๓) ภายหลังจากเหตุเรียกค่าเลี้ยงชีพตามมาตรา ๑๕๗๒ และมาตรา
๑๕๗๓ เสร็จสิ้นลง

มาตรา ๑๕๗๒ (เหตุเพราะเจ็บป่วย)

คู่สมรสที่หย่ามีสิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพเนื่องจากไม่อาจทำงานได้เพราะเหตุ
เจ็บป่วยทางร่างกาย หรือสติสัมปชัญญะในช่วงเวลาดังต่อไปนี้

(๑) ในวันที่หย่าร้างกัน

(๒) ภายหลังจากการเลี้ยงดูบุตรตามมาตรา ๑๕๗๐ ได้เสร็จสิ้นลง

(๓) ภายหลังจากที่สิ้นสุดสิทธิในการศึกษาต่อ ตามมาตรา ๑๕๗๔

(๔) ภายหลังจากสิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพตามมาตรา ๑๕๗๓ สิ้นสุดลง

มาตรา ๑๕๗๓ (เหตุเพราะยังหางานที่เหมาะสมทำไม่ได้)

หากไม่อาจเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพตามเงื่อนไขที่ได้กล่าวมาในมาตรา ก่อน ๆ ก็
ยังอาจเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพได้ดังนี้

- (๑) หลังจากการหย่าร้างแล้วไม่อาจหางานที่เหมาะสมได้
- (๒) หากรายได้จากอาชีพที่ทำอยู่ไม่เพียงพอในการดำรงชีพ
- (๓) ตาม(๑) และ (๒) จะเรียกร้องได้ก็ต่อเมื่อผู้หย่าฝ่ายนั้นไม่ได้รับ
เงินค่าเลี้ยงชีพตามมาตรา ๑๕๖๐, มาตรา ๑๕๖๒ และมาตรา ๑๕๖๕ อยู่
- (๔) ถ้ารายได้จากการทำงานที่เหมาะสมเกิดขาดไปและได้พยายามที่จะ
หาต่อไปแล้ว

มาตรา ๑๕๖๔ (คำจำกัดความของงานที่เหมาะสม)

- (๑) คู่สมรสที่หย่ากันมีสิทธิที่จะทำงานใด ๆ ก็ได้ที่ตนคิดว่าเหมาะสม
- (๒) "เหมาะสม" คือ อาชีพที่สอดคล้องกับการศึกษา ความสามารถ อายุ
และสุขภาพของผู้หย่า และรวมถึงสภาพชีวิตสมรส

สภาพชีวิตสมรส -จำนวนปีที่อยู่ด้วยกัน จำนวนระยะเวลาซึ่งฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง
ให้การอบรมเลี้ยงดูแก่บุตร

- (๓) เพื่อที่จะประกอบอาชีพที่เหมาะสม ผู้หย่าฝ่ายนั้นสืบทอดสิทธิที่จะตัดสินใจเลือก
เองว่าจะเรียนต่อหรือจะเปลี่ยนอาชีพตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๑๕๖๔

มาตรา ๑๕๖๕ (การศึกษาต่อหรือการเปลี่ยนอาชีพของคู่สมรสภายหลังหย่า)

- (๑) คู่สมรสซึ่งเลิกเรียน หยุดการเรียนไปเพราะจะมาแต่งงาน หลังจาก
การหย่ามีสิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพจากอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อการศึกษาต่อใหม่ โดยมีเงื่อนไขว่า
การศึกษาต่อนั้นจะสามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองได้ และเรียกได้ตามระยะ
เวลาปกติของการเรียน

(๒) ข้อ (๑) อาจนำมาใช้ได้กรณีเปลี่ยนการศึกษาในวิชาใหม่ด้วย
หากวิชาใหม่นั้นอาจจะนำมาเพื่อการเลี้ยงตัวเองได้

- (๓) ถ้าคู่หย่าต้องการเรียกค่าเลี้ยงชีพอื่นอีก แต่เพราะเหตุเรียนต่อหรือ
เปลี่ยนอาชีพยอมไม่อาจอ้างได้ว่าไม่มีอาชีพที่เหมาะสมเป็นเหตุเรียกค่าเลี้ยงชีพได้อีก

ง) สหภาพโซเวียต

การอุปการะเลี้ยงดูภายหลังหย่าตามกฎหมายรัสเซียนั้นบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายที่มีชื่อเรียกว่า Federal Principle of Marriage and Family Law and republican Code, 1968 มาตรา ๒๖ ว่า

คู่สามีภริยาก่อนอออาจจะขอค่าเลี้ยงชีพจากอีกฝ่ายหนึ่งได้โดย

(๑) ในประการที่ความไม่สามารทำงานได้ได้เกิดขึ้นภายใน ๑ ปีหลังจากการหย่า

(๒) ในประการที่การสมรสได้คงอยู่เป็นเวลานาน และผู้ร้องขอได้มีอายุถึงขีดที่จะได้รับเงินบำนาญเลี้ยงชีพ (pension) ภายใน ๕ ปี หลังจากการหย่านั้น

และจากหนังสือ Introduction to the Soviet Legal System แต่งโดย E.L. Johnson ในหน้า ๑๘๔ ได้ให้ความเห็นว่า "เป็นการสมควรแล้วสำหรับให้สิทธิแก่หญิงคู่สมรสคนเดิมผู้ซึ่งได้ระยะเวลาหลายปีในชีวิตสมรสเพื่อดูแลครอบครัวและถูกหย่าในตอนปลายของวัยกลางคน โดยไม่มีสิทธิได้รับเงินบำนาญเลี้ยงชีพที่เขาควรจะได้หากการสมรสไม่ขาดจากกัน

(อ้างฉบับประกาศใช้ เมื่อวันที่

จ) ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ๒๔ มกราคม ค.ศ. ๑๙๓๑)

ประเทศจีนไม่ได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับค่าเลี้ยงชีพไว้สักข้อยเหมือนดังของประเทศทางยุโรป เพียงแต่กำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ เพื่อให้ศาลใช้ดุลพินิจเองในมาตรา ๑๑๑๘ ขอบเขตแห่งการอุปการะเลี้ยงดูให้กำหนดตามความต้องการของบุคคลซึ่งมีสิทธิได้รับการอุปการะเลี้ยงดู รายได้ และฐานะในทางสังคมของบุคคลซึ่งมีหน้าที่ให้การอุปการะเลี้ยงดู

มาตรา ๑๑๒๑ คู่กรณีแต่ละฝ่ายอาจเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงขอบเขตและวิธีให้การอุปการะเลี้ยงดูโดยอาศัยเหตุที่ว่าพฤติการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป

ฉ) ประเทศญี่ปุ่น

ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นบัญญัติไว้อย่างสั้น ๆ เช่นเดียวกับประเทศจีนใน

มาตรา ๘๑๗ จำนวนของการอุปการะเลี้ยงดูและสิทธิการเลี้ยงดูในกรณีที่ถูกกรณีไม่อาจตกลงกันได้ ศาลครอบครัวจะกำหนดโดยคำนึงถึงความต้องการของผู้มีสิทธิได้รับการเลี้ยงดูความสามารถของผู้มีหน้าที่ให้การเลี้ยงดูและพฤติการณ์แห่งกรณีประกอบกัน

มาตรา ๘๔๐ ผู้มีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดู ระดับของผู้รับการอุปการะเลี้ยงดู ขนาดของการอุปการะเลี้ยงดู หรือวิธีการนั้น แม้ได้มีการตกลงหรือเคยมีคำพิพากษาแล้วหากมีพฤติการณ์เปลี่ยนแปลงไป ศาลครอบครัวอาจเปลี่ยนแปลงการตกลง หรือคำพิพากษานั้น หรือเพิกถอนการตกลง หรือคำพิพากษานั้นก็ได้

จะเห็นได้ว่ากฎหมายไทยนั้นในเรื่องค่าเลี้ยงชีพได้บัญญัติไว้คล้ายคลึงกับกฎหมายของประเทศจีนและญี่ปุ่น คือบัญญัติไว้ในลักษณะกว้าง ๆ ให้ศาลได้ใช้ดุลพินิจสั่งเอาเองตามความเห็นสมควร แต่กฎหมายของประเทศยุโรปมักจะบัญญัติเงื่อนไขในการกำหนดค่าเลี้ยงชีพปลีกย่อยมากมาย โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะชี้้นำให้ศาลได้เอาใจใส่ในเงื่อนไขต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของประเทศ และปัญหาต่าง ๆ ทางด้านสังคม เนื่องจากต่างก็มีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน จึงไม่อาจกล่าวได้ว่ากฎหมายของประเทศใดดีกว่า แต่อย่างไรก็ตามพอสรุปได้ว่า ในการกำหนดค่าเลี้ยงชีพนั้น ทุกประเทศบัญญัติให้จำต้องคำนึงถึงความสามารถของผู้มีหน้าที่ให้ และความต้องการของผู้รับ นอกจากนี้สิ่งที่จะช่วยให้ศาลใช้ดุลพินิจได้ชัดเจนก่อนให้เกิดความเป็นธรรมยิ่งขึ้นก็คือ "พฤติการณ์แห่งเรื่อง" ซึ่งกฎหมายของแต่ละประเทศได้บัญญัติไว้แตกต่างกันตามวัตถุประสงค์ที่จะใช้

ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ พ.ศ. ๒๕๑๗ มาตรา ๑๕๕๔ บรรด ๒ ก็บัญญัติถึงพฤติการณ์แห่งเรื่องนี้เอาไว้เช่นกัน แต่เมื่อมีการแก้ไขมาใช้บทบัญญัติ บรรพ ๕ พ.ศ. ๒๕๑๙ ปรากฏว่าในมาตรา ๑๕๒๖ มิได้บัญญัติให้ศาลคำนึงถึงพฤติการณ์แห่งเรื่องในการกำหนดค่าเลี้ยงชีพ เพียงแต่กำหนดว่า "ค่าเลี้ยงชีพนี้ศาลอาจให้เพียงใดหรือไม่ก็ได้ โดยคำนึงถึงความสามารถของผู้ให้และฐานะของผู้รับ และให้นำบทบัญญัติ มาตรา ๑๕๕๔/๓๘ : มาตรา ๑๕๕๔/๔๐ และมาตรา ๑๕๕๔/๔๑ มาใช้บังคับโดยอนุโลม..." ซึ่งแม้ในมาตรา ๑๕๕๔/๓๘ จะบัญญัติถึงคำว่า "พฤติการณ์" ไว้ด้วยก็ตาม แต่ก็เป็นเรื่องซึ่งมีการกำหนดค่าเลี้ยงชีพกันไปแล้ว จึงมาขอแก้ไข ผู้เขียนจึงมีความ

สงสัยว่าทำไมจึงไม่มีบัญญัติคำว่า "พฤติการณ์แห่งเรื่อง" ไว้ในมาตรา ๑๕๒๖ ซึ่งเป็นบท
แรกที่จะกำหนดค่าเสียหายเพื่อที่ศาลจะได้พิจารณาในรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความ
เป็นธรรมมากกว่า จำกัดไว้แต่เพียงดูความสามารถของผู้ให้ และฐานะของผู้รับเท่านั้น
ซึ่งคงไม่อาจปฏิเสธได้ว่าบทบัญญัติ บรรพ ๕ พ.ศ. ๒๕๑๙ ไม่มีวัตถุประสงค์ที่จะคำนึงถึง
พฤติการณ์แห่งเรื่อง เพราะในมาตรา ๑๕๙๘/๑๘ ที่มาตรา ๑๕๒๖ มีได้อนุโลมให้ใช้
บังคับ ได้กล่าวถึงพฤติการณ์แห่งเรื่องไว้อย่างชัดเจนว่า "ถ้าอุปการะเลี้ยงดูนี้ ศาลอาจ
ให้เพียงใดหรือไม่ให้ก็ได้ โดยคำนึงถึงความสามารถของผู้มีหน้าที่ต้องให้ ฐานะของ
ผู้รับและพฤติการณ์แห่งกรณี"